

Torsdagen den 21 januari

Kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av fru andre vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr BLOMKVIST (s):

Fru talman! De principiella riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken drogs upp av 1966 års riksdag. De kan i stort sett sammanfattas i tre punkter. Arbetsmarknadspolitikens målsättning är för det första att åstadkomma och bevara full sysselsättning, för det andra att stärka den enskilda människans ställning på arbetsmarknaden och för det tredje att vara ett aktivt instrument för att uppnå en ökning av den ekonomiska tillväxten.

Otvivelaktigt har denna arbetsmarknadspolitik varit till gagn för den största delen av det svenska folket. Den har bl. a. medverkat till att i stort sett stärka näringslivets konkurrenskraft och har därmed även givit löntagarnas organisationer ökade möjligheter att förbättra löne- och arbetsvillkoren för sina medlemmar. Erfarenheterna från de gångna åren visar dock att strukturomvandlingen inom näringslivet har medfört betydande svårigheter för olika grupper av arbetstagare, inte minst för den äldre och handikappade arbetskraften.

Arbetsmarknadspolitiken liksom näringspolitiken har väl i stor utsträckning varit inriktad på att skapa allt bättre förutsättningar för marknadsekonomin. Den främsta uppgiften har under en lång följd av år varit att med arbetsmarknadspolitiska medel anpassa arbetskraften till strukturomvandlingen inom näringslivet och med samhällspolitiska insatser stödja och hjälpa de friställda och utslagna. Vi har emellertid fortfarande inte något effektivt instrument att från samhällets sida styra denna utveckling. Den pågående strukturomvandlingen har därför i många fall åstadkommit avsevärda svårigheter för människor i kommuner med ensidigt näringsliv i olika delar av vårt land, inte minst för den äldre och lokalt bundna arbetskraften.

Eftersom min partivän Paul Jansson om en stund kommer att ta upp dessa människors sysselsättningsproblem, vill jag endast understryka de uttalanden om den äldre arbetskraften som tidigare gjorts från kammarrens talarstol. Jag vill poängtera att vi av arbetsgivarna måste kräva att de på morgondagens arbetsmarknad tar sitt fulla ansvar för denna arbetskraft. Att åldersfördelningen ute i samhället även skall återspeglas i företagen och i statliga och kommunala verksamhetsgrenar måste vara en självklar målsättning under 1970-talet. Om arbetsgivarna inte medverkar till detta, bör regeringen så snart som möjligt vidtaga sådana åtgärder att

vi kan trygga sysselsättningen för den äldre och lokalt bundna arbetskraften.

Det som i dag ändå inger förhoppningar inför framtiden är utbyggnaden av regionalpolitiken i de sysselsättningsvaga områdena. De arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska insatserna kommer här att komplettera varandra. Inrikesministern har beräknat att lokaliseringstödet under de gångna åren har givit sysselsättning åt närmare 18 000 personer. Jag hoppas att de nya riktlinjer som antogs av 1970 års riksdag skall kunna ge en ökad stimulans för näringslivets utveckling i stödområdet.

Men, fru talman, även landsdelar utanför detta område brottas med strukturproblem som skapar svårigheter och bekymmer för drabbade människor och berörda kommunala myndigheter. I mitt hemlän har under år 1970 varslats om friställningar för inte mindre än 1 400 personer. Drygt hälften av dessa friställningar berör anställda inom TEKO-industrin och hushållsporslinsindustrin. Det skulle vara frestande att här mer ingående belysa länets problem – sådana som näringsstrukturen, ett ensidigt näringsliv i ett stort antal kommuner och löner som, i förhållande till riket i övrigt, ligger synnerligen lågt. Jag skall emellertid nu avstå från detta. Jag har möjlighet att återkomma till dessa frågor vid ett annat tillfälle.

Jag skall i stället säga något om två motioner som jag och mina partivänner från länet har väckt vid årets riksdag. Vi har i den ena motionen tagit upp de svårigheter som hushållsporslinsindustrin står inför på hemmamarknaden och exportmarknaden. Vi motionärer anser att denna bransch i dag brottas med problem liknande dem som TEKO-industrin och den manuella glasindustrin har. Hushållsporslinsindustrin tillhör, liksom dessa båda industrigrenar, de mest löneintensiva branscherna i vårt land. Bland annat genom en konkurrens sedan många år på hemmamarknaden från lågprisprodukter av utländskt ursprung har branschen haft betydande svårigheter att uppnå lönsamhet för sina produkter – ett förhållande som exempelvis medfört en koncentration till ett mindre antal företag. Det största företaget – Aktiebolaget Rörstrands porslinsfabriker i Lidköping – kommer den 1 mars att friställa omkring 250 personer. Efter personalinskränkningarna kommer ändå företaget att stå inför uppgiften att skapa sysselsättning åt 600 Lidköpingsbor. Mot bakgrund av branschens behov av en ökad konkurrenskraft, och för att i någon mån trygga sysselsättningen för de anställda, har vi föreslagit att det av riksdagen beslutade stimulansprogrammet för den manuella glasindustrin även skall omfatta denna industrigren.

I den andra motionen har vi tagit upp de långsiktiga problem som befaras uppkomma i länets TEKO-område, nämligen Falköpings kommun. Av de yrkesverksamma i kommunens tätort är för närvarande 50 procent sysselsatta inom TEKO-företag. Enbart under år 1970 har 200 TEKO-anställda berörts av företagsnedläggelser eller driftsinskränkningar. För att komma till rätta med dessa sysselsättningsproblem och på sikt kunna åstadkomma en industriell expansion på detta område anser vi att stödet till TEKO-industrin i Falkköping bör kompletteras med lokaliseringspolitiska åtgärder, som i första hand bör syfta till en

differentiering av näringslivet.

Även om Skaraborgs län ligger utanför stödområdet, vill jag vädja till regeringen att välvilligt pröva kommande framställningar om lokaliseringsstöd från berörda kommuner. I samband med Länsprogram 1970 har länsstyrelsen och planeringsrådet sökt utarbeta ett regionalpolitiskt handlingsprogram. Ett huvudmoment i detta arbete har varit en klassificering av orter och regioner i länet. Länsstyrelsen och planeringsrådet har också preliminärt beslutat att hos inrikesdepartementet presentera ett storstadsalternativ i Skaraborgs län. Med hänsyn till länet's gynnsamma läge mellan de expansiva storstadsregionerna Stockholm och Göteborg kan denna region utvecklas till attraktivt storstadsalternativ. För den framtida utvecklingen vore det ytterst värdefullt, om länet kunde komma i fråga vid utlokalisering av exempelvis statlig verksamhet, kvalificerad utbildningsservice och konsulentverksamhet av olika slag.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Då jag anmälde mig på talarlistan angav jag kommunal självbestämmanderätt såsom tema för mitt anförande. Detta har nu upptagits under rubriken "Arbetsmarknads- och regionalpolitik", och dit hör väl också egentligen mitt ämne. Den kommunala självbestämmanderätten är så naturlig, att den inte behöver någon egen rubrik.

I går ägde här rum ett intressant meningsutbyte – en verklig debatt – där herr Erlander spelade första fiolen. Han avsåg sig då äran av att ha hittat på det kommunala sambandet och gav den åt Louis De Geer. I det sammanhanget framhöll herr Erlander att Sverige har den bäst utvecklade självstyrelsen av de länder vi räknar med och att demokratin därför är starkare förankrad här än i något annat land.

Jag tänkte tala litet kring detta ämne, och jag har då som grund väsentligen vad som står i Kommunal tidskrift nr 1 i år. Detta nummer som kom häromdagen innehåller några tänkvärda uppsatser av olika slag som har med denna sak att göra.

Först skulle jag vilja något beröra de kommunenkäter som har gjorts under senare år, framför allt under 1970 men även tidigare, och som behandlas och även kritiseras i tidskriftsnumret. Kommunerna har varit utsatta för olika förfrågningar på det sociala och på det ekonomiska området. Delvis har enkäternas resultat blivit av tvivelaktigt värde, framför allt därigenom att det var 848 kommuner som fick förfrågningar, medan vi nu inte har mer än 464 kommuner. Det var ju ett aber att man skulle komma med enkäterna mitt i en skarv. Man förutsåg kanske inte – det gjorde i varje fall inte jag – att det skulle bli så många kommunsammanslagningar den 1 januari 1971. Hur som helst, enkätresultaten har i många avseenden inte blivit pålitliga.

Vidare har svarsfrekvensen varit dålig. Kommunerna har tydligen inte varit riktigt övertygade om att det har varit så ändamålsenligt eller ens nyttigt med allt detta uppgiftslämnande.

Man har frågat sig: Är det för att hjälpa oss eller för att dirigera oss? Framför allt när det gäller ekonomin är det ju bra för folkhushållet i dess helhet att få reda på hur stora anspråk landets kommuner har. Den

kommunala sektorn kan inte få ta i anspråk för mycket av de samlade tillgångarna. Det kan därför behövas en dämpning och det förstår kommunalmännen. Samtidigt kan det finnas anledning att i vissa regioner stimulera till ökad verksamhet.

Kommunalmännen är naturligtvis litet oroliga för att en dirigering skall kunna ske sedan materialet bearbetats. Jag tänker då främst på Länsprogram 70 som nu är ute på remiss hos kommunerna och som åtminstone i den förberedande uppläggningsen innehåller vissa antydningar om att kommunerna inte själva får välja det ena eller det andra. Även detta program är dessutom uppgjort med de gamla kommunernas inventering som utgångspunkt.

I en av tidskriftsuppsatserna — en medarbetare i långtidsutredningen är författaren — sägs ärligt ifrån att det är ett expertuppdrag som utförts och att det ankommer på politikerna på riksplan och kommunalplan att när det gäller den offentliga sektorn successivt genomföra ett förverkligande med materialet som underlag.

Redan i remissdebatten har vi hört att det inte för den offentliga sektorn betraktas som ett program som skall följas. Det framhålls också att det statistiskt sett är svårt att fånga in den offentliga sektorns produktivitet. Man betonar och jag vill understryka detta att den offentliga sektorns verksamhet behövs för att företagen skall fungera — infrastrukturen i planeringsordboken — och att det borde forskas mera angående sambandet mellan dessa båda sektorer. Vi i Sverige har inte anlagt några nya städer av typen new towns i Storbritannien, där man haft en kalkyl över vad olika projekt fått kosta så att man kunnat avläsa det ekonomiska resultatet. Men t. ex. när det gäller Stenungsund och Väröbacka borde man något närmare studera hur dessa båda sektorer påverkar och behöver varandra. Upplysningar angående detta kunde vara till ledning för fortsatt samhällsplanering.

Den bearbetning som är gjord av KELP — kommunalekonomiska långtidsplaneringen — 1969 kommer enligt uppgift att redovisas i statens offentliga utredningar. Men eftersom materialet ännu inte framlagts kan jag inte säga någonting om detta.

Det har emellertid framkommit att investeringstakten i kommunerna förefaller att bli lägre 1975 än den varit 1970, och man funderar över orsakerna till detta. Inte heller här har man utgått från de aktuella kommunerna och det måste naturligtvis påverka resultatet. I den mån flera kommuner gått samman kan det finnas en överkapacitet i fråga om vissa lokaler; möjligen kan de ändras om och användas för andra ändamål, så att man inte behöver bygga så mycket nytt.

Vidare är det, som framhålls i en av uppsatserna, en erfarenhet att kommunerna under den senare delen av en prognosperiod är försiktiga med att ange att man skall bygga så och så mycket, utan det ställs på framtiden. Det är samma motvilja som finansministern har mot att fastställa planer för sin verksamhet från det ena året till det andra. Vi diskuterade många gånger på Helgeandsholmen, om riksdagen skulle anta en vägplan eller inte. Det har då alltid från regeringens, framför allt finansministerns, sida sagts: »Vi vill inte ha någon vägplan. Vi vill ha frihet att även nästa år laborera med de här pengarna. Vägplanen får bara

utgöra en riktlinje. Vi kan ha den för att år från år avläsa hur mycket vi tagit av vägplanen.”

På samma sätt är det med kommunalmännen. Man kan inte binda sig fem år framåt och säga att vi skall bygga det eller det. Man måste ha handlingsfrihet i det läge där byggandet blir aktuellt och man måste ha möjlighet att välja. Att göra denna prioritering är en av kommunstyrelsens och fullmäktiges viktigaste uppgifter. Man skall kunna träffa ett val mellan uppförandet av en idrottshall och en skola, det ena utan statsbidrag och det andra med statsbidrag, varpå man får ta det kommunala politiska ansvaret. Det skulle vara lättvindigt om man alltid kunde skjuta ifrån sig ansvaret på statliga myndigheter och säga: »Vi fick inte bygga det och det, eller vi kunde inte göra det och det.» En sådan bekväm position längtar inte kommunalmännen efter och de bör inte heller ha den.

Det utövas naturligtvis en statlig påverkan i olika avseenden. Vägverket bygger självt och vägverket ger statsbidrag till gator och vägar. Skolöverstyrelsen ger statsbidrag, arbetsmarknadsstyrelsen har stor inverkan på den kommunala utbyggnaden i stora områden. Om man ger statsbidrag och gör insatser i en kommun, skall det givetvis i rimlig mån kunna förekomma en statlig påverkan.

Beträffande standardfrågorna, som hänger ihop med statsbidrag av olika slag, har det kommit en intressant kungörelse, nr 641, förra året, som är värd att omnämna här — alla har kanske inte heller uppmärksammat den. Såvitt jag förstår har den utarbetats på finansdepartementets förslag. Den innehåller en bestämmelse som säger att myndighet som har med standardkrav att göra när det gäller statsbidrag eller motsvarande inte får utfärda föreskrifter som gör att kommunernas utgifter direkt eller indirekt ökar. Det är en viktig sak som vi många gånger tidigare talat om i riksdagen, men nu har den kommit på pränt. Vi kan alltså i fortsättningen inte längre skylla på att statliga verk skärper kraven på kommunernas standard i fråga om olika anläggningar. Det får man inte göra utan att Kungl. Maj:t givit tillstånd därtill. Denna kungörelse är omnämnd i finansplanen, där finansministern förresten tagit upp de kommunala och ekonomiska problemen till ett intressant skärskådande. Jag kan hålla med finansministern om det mesta som står där.

Det kommunala sambandet kan angripas på olika punkter. En författare i Kommunal tidskrift, som tydligen varit med om arbetet i långtidsutredningen, tar det hela litet teoretiskt. Han säger att den ekonomiska beslutanderätten i vårt land delegerats på låg nivå. Hos landsting och kommuner som har stora befogenheter i fråga om ekonomiska avgöranden finns det alltså en betydande självständighet. Jag känner till att en del samhällsvetare ser saken på det sättet, men jag tycker att det är en felaktig inställning till problemet. Vi har historiskt sett haft en lokal självstyrelse under många århundraden, fastän under tidigare århundraden i mycket blygsam form, men den nuvarande självstyrelsen har i alla fall mer än hundraårig tradition och praktik. Ibland talar man om att det är staten som har lämnat dessa uppgifter åt kommunen, och man jämför med andra stater som icke har gjort det,

exempelvis Frankrike och Holland. Själv brukar jag som exempel ta Frankrike där det efter vad jag minns finns 38 000 kommuner, varav nio utan någon invånare. Det är förstaeligt att staten kan göra litet hur som helst med sådana kommuner; eller de kan behöva statens hjälp, om man uttrycker saken på det sättet.

I Holland som fysiskt sett är det hårdast planerade landet i Europa har kommunerna inte alls samma beskattningsrätt som hos oss, utan de får sina pengar från staten. Det ligger då mycket i att kommunerna också låter staten bestämma en hel del.

Jag återkommer alltså till att det är berättigat med en statlig påverkan när kommunerna får pekuniär hjälp av staten och när staten själv gör anläggningar som inverkar på kommunernas utbyggnad. Men kommunen måste själv träffa valet mellan det ena och det andra, och då uppkommer frågan: Skall vi ta emot ett statsbidrag och göra det som åläggs oss eller skall vi göra någonting annat som vi måste betala själva?

Jag vill också nämna litet om bostadslånegivningen som hör ihop med statens inverkan på den kommunala utvecklingen. På grund av ett riksdagsbeslut 1969 görs nu upp en bostadsbyggnadsplan med femårigt perspektiv. För de två första åren under femårsperioden fördelas ramarna på hela riket, men för de tre sista åren under perioden är det bara de expansiva kommunerna alltså de kommuner som har en kraftig företagsutveckling och en positiv befolkningsutveckling – något som naturligtvis även hänger ihop med möjligheten att skaffa bostäder – under det att de andra kommunerna som står stilla eller är s. k. avfolkningskommuner inte kan komma i fråga.

De som har konstruerat detta system har tydligen inte satt sig in i att det föreligger ett behov att göra en planering även för sådana kommuner som inte är expansiva. Förutom att dessa kommuner lever i ovisshet beträffande allting annat skall de dessutom leva i ovisshet om de över huvud taget får bygga någonting under det tredje, fjärde eller femte året under perioden. Förhållandena är besvärliga nog ändå. Jag skulle vilja dra en lans för dessa kommuner; jag anser att vi bör tänka på dem. Svenska kommunförbundet har gjort en framställning till regeringen i ämnet och jag hoppas att denna framställning kommer att föranleda ändringar i det nuvarande systemet.

I Kommunal tidskrift återges ett diagram över utvecklingen av antalet kommuner i riket. 1945 fanns det 2 514 kommuner, 1952 var antalet mindre än hälften, eller 1 034 kommuner, och nu i år är det 464 kommuner. Diagrammet är på skämt utdraget till år 1977, då det bara skulle finnas 4 kommuner kvar, dvs. det skulle gå 6 län på varje kommun, om utvecklingen fortsätter på detta sätt. Vi bör kanske ta oss en liten funderare över varför vi har tillskapat denna helt nya kommunindelning. Förra året, efter en ganska stor sammanläggning av kommuner, hade 64 procent, alltså mer än hälften av antalet kommuner, mindre än 5 000 invånare. I år är siffran bara 29 procent, och när sammanläggningarna är klara 1974, är det bara 2 procent av kommunerna som har mindre än 5 000 invånare.

Nackdelarna med denna nya kommunindelning – för att börja med dem – är bl. a. svårigheten att hålla en kommunal demokrati i gång och

att komma nära alla människor som bor i kommunen och som den kommunala verkställigheten skall arbeta för och ge service åt i olika avseenden. Fördelen är möjligheten för kommunerna att utöva en kommunal självstyrelse, dvs. att leva upp till 3 § kommunallagen, enligt vilken kommunerna äger att själva vårda sina angelägenheter. Hade de inte kapacitet att göra det, kunde de inte utöva en kommunal självstyrelse. När man då haft detta mål och skapar kommuner med större kapacitet, var också förhoppningen att man skulle avlasta statliga organ en del detaljverksamhet som de statliga organen måste ta på sig därför att kommunerna inte kunde klara det hela. Därför behövs det en kommunal ekonomisk långtidsplanering – förhållandena har blivit helt annorlunda än tidigare då verksamheten kunde bedrivas med enklare förvaltning. Denna kommunala långtidsplanering har praktiserats i många av våra kommuner redan i början av 1950-talet. Den på initiativ av inrikes- och finansdepartementen igångsatta KELP-verksamheten har naturligtvis medfört att ännu fler kommuner påbörjat en sådan planering, men detta är alltså inte en departemental uppfinning som kanske många tror.

Jag återkommer alltså till att ansvaret för utvecklingen och förverkligandet på kommunal nivå skall ligga på kommunalmännen. Man har alltid stora ambitioner, och det skall man ha. Därför inträder en bristsituation – man har större ambitioner än tillgångar. Då måste kommunstyrelsen och fullmäktige bära ansvaret för vad man skall ta av det ena för att ge åt det andra, alltså vilken prioritering man skall göra.

Sedan finns en viktig regel, huvudregeln i detta sammanhang: att den som planerar i görligaste mån skall ha ansvaret för att det man planerar också genomförs.

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Sveriges Radio kunde för en stund sedan meddela att remissdebatten nu pågår på sin tredje dag under växande irritation från ledamöternas sida över långpratandet. Trots att det är mycket få ledamöter närvarande, skall jag inte bli någon långpratare, det lovar jag.

Statsbudgeten 1971 är stram och återhållsam, men man kan ändå på väsentliga punkter i budgeten finna klara reformistiska strävanden som bör hälsas med tillfredsställelse av stora grupper av svenska folket.

Vad jag särskilt tänker på i det sammanhanget är de satsningar som görs för att öka tryggheten mot arbetslöshet och åtgärder för att förbättra miljön på arbetsplatserna.

Det anslag som nu föreslås till arbetsmarknadspolitiken rör sig om belopp på inte mindre än närmare 2,3 miljarder kronor. Om man går tillbaka tio år i tiden, till början av 1960-talet, ser man att motsvarande anslag för dessa ändamål var 460 miljoner. Det innebär att på en tioårsperiod har statens satsningar femdubblats på detta område.

Den ökning av anslagen till arbetsmarknadspolitiken med 340 miljoner kronor som föreslås i årets statsbudget är också i hög grad angelägen. Trots att vi den senaste tiden haft full sysselsättning i landet, bortsett från den regionala obalans som finns särskilt i Norrlandslänen, har vi 1970 kunnat förmärka att efterfrågan på arbetskraft börjat minska. I

november månad i fjol redovisade arbetsförmedlingarna ca 10 000 färre arbetstillfällen än ett år tidigare, och detta motsvarades i sin tur av att man hade 8 000 fler arbetslösa i november i fjol än motsvarande tid 1969.

Strukturumvandlingen inom näringslivet accelererar som bekant i våldsamt takt, och antalet varsel som utfärdas för personalinskränkningar och driftsnedläggningar talade herr Blomkvist om för en stund sedan. Jag kan bara komplettera att vad gäller mitt eget hemlän, Skaraborgs län, har för första kvartalet 1971 varslats om friställning av ytterligare 428 personer beroende på personalinskränkningar och driftsnedläggningar.

Det är alldeles uppenbart att dessa siffror måste vara ett allvarligt observandum för oss. De pekar på att den fulla sysselsättningen inte är någonting givet utan att den ständigt måste erövras på nytt om människorna skall kunna känna trygghet och säkerhet i tillvaron.

En grupp som alltid drabbas hårdast av strukturumvandlingen i näringslivet är den äldre arbetskraften och de handikappade. Av de 1 319 arbetslösa som registrerades i Skaraborgs län i fjol var inte mindre än ca 41 procent 60 år och däröver. Det är därför som jag med tillfredsställelse kan konstatera att regeringen börjat ta krafttag för att förbättra den äldre och den handikappade arbetskraftens ställning på arbetsmarknaden.

Regeringen gör ett viktigt uttalande i statsverkspropositionen. "Både arbetsplatser och arbetsuppgifter måste utformas med särskild hänsyn till de grupper som annars har svårt att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Först när alla möjligheter att få arbete på den öppna arbetsmarknaden är prövade bör sysselsättning i skyddat arbete aktualiseras."

Den skyddade sysselsättningen är viktig, och det aviseras också generösare regler för statsbidrag till skyddade verkstäder, men den enskilde arbetstagaren upplever det säkerligen som allra mest meningsfullt att så långt möjligt kunna göra en insats på den öppna arbetsmarknaden.

Den utveckling vi haft under senare tid, då äldre och handikappad arbetskraft stampats ut från näringslivet, måste brytas. Detta har starkt understrukits av många talare under denna remissdebatt. Man får alltför ofta ett intryck av att företagen vid anställandet av arbetskraft, om valet t. ex. står mellan en 25-åring och en 50-åring, automatiskt sorterar bort 50-åringen enbart på grund av hans ålder. Denna diskriminering av äldre arbetskraft måste upphöra och vi måste i jämlikhetens intresse ge alla en chans att visa vad de duger till oavsett när och var de har råkat bli födda.

Invandringen av utländsk arbetskraft till vårt land har under senare tid varit mycket kraftig, och det finns personer som hävdar att denna invandring kanske har gått alltför snabbt. Det förekom tidigare under debatten ett meningsutbyte om detta mellan inrikesministern och herr Hagnell, närmast föranlett av att man kanske inte hunnit bygga tillräckligt många bostäder osv. för denna kategori. Det är emellertid otvivelaktigt tillskottet på arbetskraft utifrån som gjort det möjligt för oss att öka vår produktion och därmed höja vår standard här hemma.

Under senare tid har vi dock kunnat förmärka att myndigheterna i de länder, som fått exportera arbetskraft till oss, nu med olika medel

försöker locka tillbaka emigranterna därför att man anser sig behöva dem i sin egen industri. Dessa strävanden är naturligtvis helt förståeliga och legala, men om de skulle medföra en återvandring i stor skala av denna arbetskraft, kan det komma att förorsaka bristproblem på vår egen arbetsmarknad. Inte minst från dessa utgångspunkter är det viktigt att vi tar till vara den arbetskraft vi själva har och de reserver som finns bland de äldre, de handikappade och främst bland de gifta kvinnorna.

En annan fråga som också givits stark prioritet i statsverkspropositionen är arbetarskyddet och arbetsmiljön. Även om man alltid bör vara på det klara med att de insatser som görs för en förbättrad hälsovård – oavsett om det gäller företagshälsovård eller annan hälsovård – i första hand måste betraktas som en humanitär angelägenhet, vilken syftar till att undvika mänskligt lidande genom förebyggande av sjukdom, olyckor och ohälsa, vet vi att sjukvårdskostnaderna i vårt land alltmer tenderar att antaga sådana proportioner att de blir bekymmersamma för sjukvårdshuvudmännen, dvs. landstingen. I detta sammanhang har miljön på arbetsplatserna naturligtvis en avgörande betydelse. Att behöva riskera hälsan i arbetet måste betraktas som förkastligt såväl ur humanitär som ur ekonomisk synpunkt, då den mänskliga arbetskraften är den största tillgång som näringslivet har, trots automationen och en alltmer avancerad teknisk utrustning.

Arbetsgivareföreningen har som bekant begärt överläggningar med LO och gemensamma undersökningar om anledningen till den ökade frånvaro, som man under senare år sagt sig märka på arbetsplatserna, särskilt inom industrin. Personligen tror jag att mycket av denna frånvaro har sina orsaker i dålig miljö och stressfaktorer inom arbetslivet.

I anslutning till förslagen i statsverkspropositionen har vi, de socialdemokratiska ledamöterna från Skaraborgs län, väckt en motion, där vi trycker på nödvändigheten att utöka arbetarskyddsverkets personal. Vi menar att det bör finnas personal för arbetarskydd placerad inom varje län i stället för, som nu är fallet, inom elva distrikt i landet.

Vid besök ute på arbetsplatserna har vi gjort de erfarenheterna, att många huvudskyddsombud upplever det som otillfredsställande att de geografiska avstånden mellan arbetsplatserna och yrkesinspektionens tjänstemän är alltför stora. Man har en känsla av att det brister i kontakterna på detta område. Vi tycker att man så att säga bör gå motsatta vägen mot vad man gör annars – i stället för att centralisera borde man här decentralisera och få arbetarskyddstjänstemän placerade vid varje länsstyrelse. Vi tror att man då för det första skulle vinna en bättre lokal kontakt med de olika arbetsplatserna. Industrin i vårt land har ju expanderat ganska kraftigt under de senaste åren. För det andra skulle man genom samarbete på länsstyrelserna kanske kunna spara in en del personal som annars måste nyanställas för denna verksamhet.

Slutsatsen, fru talman, blir alltså för min del att vi inte har råd att låta bli att ta till vara den arbetskraftsreserv som finns bland äldre och handikappade. Vi har heller inte råd att avstå från de gifta kvinnornas insats på arbetsmarknaden, och vi har definitivt inte råd att fortsättningsvis låta tiotusentals människor skadas i arbetslivet varje år.

Herr DAHLBERG (s):

Fru talman! Under rubriken "Arbetsmarknads- och regionalpolitik" är inte mindre än 22 talare anmälda, alltså drygt en femtedel av dem som har anmält sig till debatten. Det vittnar om den stora vikt som vi i riksdagen lägger vid dessa problem. Att det blir en del upprepningar kan väl inte undvikas.

Den nu framlagda budgeten tar bl. a. sikte på att skapa en positiv bytesbalans i våra ekonomiska förbindelser med omvärlden. Debatten här i riksdagen har rört sig om sättet och metoderna att nå detta mål. Ingen talare har på allvar velat förorda att målet skall uppnås genom en nedskärning av importen. Vi vill ha en fri handel. Vårt land är bäst betjänt av detta.

En bättre bytesbalans måste åstadkommas via en ökning av exporten. Härför behövs ökade industriinvesteringar och ett bättre utnyttjande av vår arbetskraft. Vi vet att tillgången på arbetskraft är begränsad i stora delar av landet, och de årskullar som nu uppnår arbetsför ålder är inte särskilt stora. Vi får vidare ta hänsyn till den arbetstidsförkortning som riksdagen enhälligt har godkänt.

Vi är knappast betjänta av att lita till den arbetskraft vi kan hämta från andra länder. Tillgången på arbetskraft är begränsad även i våra nordiska grannländer. Framför allt Finland har på sistone velat behålla sin arbetskraft. Den industrialisering som för närvarande pågår i Finland är ett tecken på att arbetskraften där tillmätts stort värde.

Vi kan inte heller räkna med någon större arbetskraftsimport från Sydeuropa. Den arbetskraft vi kan uppbringa där har väl också svårare att anpassa sig i vårt land än vad den nordiska arbetskraften har. Många invandrare från Sydeuropa tar anställning i Sverige en kortare tid och lever här under stora ekonomiska uppoffringar för att så fort som möjligt skaffa sig ett litet kapital att ta med tillbaka till hemlandet.

Vi måste därför i större utsträckning lita till våra egna arbetskrafts-tillgångar och se efter var vi har outnyttjad arbetskraft. Den största reserven utgörs av den kvinnliga arbetskraften, men den är också lokalt bunden. Den finns på de orter där näringslivet är ensidigt – bruksorterna, gruvsamhällena och de platser där skogsindustrins anläggningar är belägna. Det är därför följdriktigt att regeringen nu har satsat på en utbyggnad av barnstugorna och barndaghemmen för att kunna lösgöra den kvinnliga arbetskraften.

När man nu skall öka industrivesteringarna, måste man i allt högre grad ta hänsyn till var arbetskraftsreserverna finns. Vi måste förlägga en utvidgning av industrin till de platserna. Man kan säga att här räcker det inte enbart med arbetsmarknadspolitik. Den är som sagt lokalt bunden. Här måste regionalpolitiken och näringspolitiken spela en allt större roll. Vi hoppas också att den kontroll som etableringen nu skall bli föremål för kommer att sättas på sitt prov här.

En annan viktig faktor när det gäller att lokalisera industrin är den samhällsservice som finns på olika orter. Förlägger man utvecklingen av industrin till de platser i landet där hela samhällsservicen tagits i anspråk kommer det att krävas följdinvesteringar vid sidan av industriinvesteringarna för att människorna skall få en hygglig samhällsservice. Det kan

hända att dessa följdinvesteringar blir så stora att de vinster vi gör på en ökad export förbrukas av kommande ytterligare investeringar. Därför är det angeläget att undersöka även var vi kan göra dessa nya satsningar på industrin och ta i anspråk redan gjorda kommunala investeringar.

Våra samlade resurser är ju begränsade, de må vara av enskild, kommunal eller statlig art.

Vi vet att den omstrukturering som ägt rum i vårt land på en rad orter bidragit till att samhällsservice inte är utnyttjad. Det finns många områden där vi har vägar byggda, där det finns skolor som inte är utnyttjade, där det finns butiker, sjukhus osv. När man skall etablera nya industrier är det därför angeläget att man undersöker, att vi inte får ökade sidoinvesteringar utan utnyttjar den samhällsservice som finns.

Man kan också göra andra stora besparingar. Den inre obalans som vi har i vårt land mellan Norrland å ena sidan och det övriga landet å den andra har medverkat till att samhället måste vidtaga åtgärder av olika slag. Då spelar framför allt skatteutjämningen en stor roll. Vi vet att de pengar som kommuner och landsting får på grund av bristande skatteunderlag inte är några naturliga skattekonor. De som har ett naturligt skatteunderlag vet att bakom detta står reella inkomster av vad slag det vara må. Det måste därför särskilt för finansministern vara angeläget att man kan öka den naturliga skattekraften i de områden som ligger under riksmedeltalet. Om man tänker sig att man kunde öka skatteunderlaget i Norrbotten med 10 procent utöver vad som sker i hela riket skulle detta innebära en besparing för finansministern på 20–25 miljoner kronor. Det bör alltså ur statskassans synpunkt vara angeläget att förlägga industrierna i områden, där man vet att man eljest måste träda in med skatteutjämning. Detta kan också medföra att det blir mindre anspråk på arbetslöshetsmedel och beredskapspengar, som också skall tas ur statskassan.

Därför är en ökad industrialisering av Norrland inte bara ett Norrlandsintresse. Den måste vara en riksangelägenhet. Vi vet att samhället under de gångna åren fått göra stora investeringar via beredskapsarbeten för att skapa en god samhällsservice i många samhällen uppe i övre Norrland. Det är den samhällsservice som på så sätt skapats, som måste tas i anspråk när det gäller ökad industrialisering. Det har bidragit till att en del företag här i Mellansverige har funnit det förenligt med sina intressen att flytta upp till Norrbotten, exempelvis Scania Vabis till Luleå, Bultfabriken till Kalix och Sieverts kabelverk till Öjebyn. De har funnit sig väl till rätta där.

Jag skall sluta detta korta anförande med att citera ett bevingat ord som förra finansministern Ernst Wigforss – som i dagarna fyller 90 år – myntade på 1930-talet. Han sade ”att vi aldrig kan bli så fattiga att vi inte har råd att arbeta”. Jag tror att norrlänningarna vill uppfylla detta krav och ge sitt bidrag för att framför allt återställa en positiv bytesbalans för hela riket men också för att rätta till den obalans som finns mellan Norrland och det övriga landet. Vi har den chansen i dag. Om vi förlägger industrier till områden där det råder obalans kan vi både skapa balans inom landet och genom ökad export skapa balans utåt.

Vi är i Norrbotten ganska tacksamma för de väldiga investeringar som

skall göras i de statliga basnäringarna — LKAB, Norrbottens järnverk, Statens skogsindustrier och Vattenfall — där man under en femårsperiod är beredd att satsa 1,7 miljarder kronor. Det kommer att ge en hel del arbete. Men vi är också ytterst angelägna om att det enskilda näringslivet skall inse att det ovanpå dessa basnäringar finns plats för enskilda företag att etablera sig där uppe. Det måste vara förenligt med vår strävan att åstadkomma ett positivt resultat i våra bytesaffärer och skapa den harmoni och balans som vi behöver få inom landet.

Herr HERMANSSON i Malmberget (vpk):

Fru talman! Under senare hälften av 1960-talet har konflikterna på den svenska arbetsmarknaden ökat i ett accelererande tempo. En livlig debatt om anledningen till de allt större och allt fler konflikterna har uppstått. Som nyvald riksdagsledamot, kommen direkt från produktionen, vill jag naturligtvis föra upp denna debatt till riksdagen.

Inom de industrier där konflikterna har fått större omfattning är enigheten ganska stor om konfliktorsakerna. LO:s målsättning att genom centralt samordnade förhandlingar minska löneklyftorna kan vara välment, men resultatet har blivit ett annat än det man syftade till. Ingen enskild företagare, ja inte ens det statsägda LKAB, har velat underordna sig denna målsättning. LKAB:s verkställande direktör har förklarat att man även där tvingas följa de regler som gäller på den allmänna löne marknaden — dvs. tillgång och efterfrågan får styra löneutvecklingen.

LKAB har under 1960-talet haft en i det närmaste obegränsad tillgång på arbetskraft. Trots att så varit fallet har man drivit en mycket hård rationalisering som fått till resultat att produktionen ökat kraftigt samtidigt som antalet gruvarbetare minskat. I Malmberget har sålunda personalstyrkan gått ner med 1 200 man sedan anställningsstoppet infördes 1964. Den ökade arbetstakten innebär att gruvarbetarna både fysiskt och psykiskt slits ner allt snabbare. Det är inte ovanligt att en gruvarbetare som anställs när han är 20 år och får stå i frontarbete är nedsliten redan i 40-årsåldern, och han omplaceras då i ett betydligt sämre betalt arbete.

Trots denna hårda rationalisering har man på grund av den goda tillgången på arbetskraft och genom sin maktställning som ortens enda industri kunnat pressa tillbaka arbetarnas lönekrav.

I den tekniska utvecklingens spår har följt en försämring av arbetsplatsmiljön. Då den moderna maskinutrustningen i huvudsak drivs med dieselbränsle blir avgaserna ett fruktansvärt problem. Detta borde man låta kvalificerade läkare och andra experter få undersöka verkningarna av. De tillåtna gränsvärdena för dessa avgaser måste sänkas och sedan ovillkorligen respekteras av företagsledningen. Dammproblemen har också ökat med de nya arbetsmetoderna. Vi har silikosen som ett gissel. Den har drabbat och drabbar allt flera. Bullerskadorna är allmänt förekommande bland gruvarbetarna. En hörselskada som är orsakad av buller kan inte repareras.

Därför är kraven på kortare arbetstid och sänkt pensionsålder särskilt berättigade för denna kategori på den svenska arbetsmarknaden — ja, inte bara berättigade utan också livsnödvändiga.

Utöver detta med den försämrade arbetsmiljön vill jag också påtala den auktoritära ledarskapsprincip som tillämpas av ledningen vid LKAB. Dess ökända tesfilosofi är en amerikansk beställningsprodukt. Ett av gruvarbetarnas krav är att hela detta testänkande skall avskaffas. Från USA importerade tesfilosofier borde inte höra hemma i svensk industri, allra minst i ett statsägt företag som LKAB.

Det är företagets omätliga vinstbegär som gjort alla dessa problem så akuta. Om en maskin går sönder tar det som regel bara sekunder innan reparatörerna är på plats. Men när en gruvarbetare känner sig dålig får han vänta 14 dagar på företräde hos läkaren. Maskinernas väl har gått före människornas.

Vidare bör det nämnas att många olika system för samverkan mellan bolaget och de anställda har prövats. Men inget av dessa system har gett oss minsta chans till medinflytande. Här finns, fru talman, den verklighet som gjorde att vi gruvarbetare miste tålamodet och gick ut i en spontan strejk. Men uppgörelsen i våras löste inte alla problem som jag här har nämnt. Mycket återstår ännu.

Industrins företrädare har alltid med framgång kunnat hävda sin fria och oberoende ställning gentemot samhället. De lagar som reglerar arbetsmarknaden gynnar ensidigt arbetsgivaren. Kollektivavtalslagen är i sin nuvarande utformning direkt riktad mot arbetarna. Enligt denna lag medges att avtal träffas som strider mot demokratiska rättsbegrepp och ger enskilda oinskränkt rätt att fritt anställa och avskeda folk, likaledes oinskränkt rätt att leda och fördela arbetet. Det får inte vara beroende av ett fåtal om de anställda skall kunna känna trygghet i tillvaron. Denna odemokratiska rätt, som under lång tid fått gälla enligt den ökända och förhatliga § 32, har under senare tid utnyttjats till än mer odemokratiska avtalsbestämmelser, som t. o. m. förklarar det som en avtals- och därmed lagstridig handling om ett flertal arbetare samtidigt slutar sin anställning. Sådana avtal försvaras av dem de gagnar med motiveringen att de bevarar lugnet på arbetsmarknaden. Detta lugn kan inte garanteras om priset härför är de anställdas trygghet. Det måste i stället ur demokratisk synpunkt ordnas så, att det som är till gagn för dem som arbetar också präglar vår tids arbetslagstiftning.

Konflikterna under år 1970 har varit explosiva uttryck för den ständiga konflikt som finns mellan arbete och kapital. De av dessa problem, fru talman, som kan regleras genom beslut i riksdagen, kommer jag motionsledes att ta upp, varvid det blir tillfälle att mera ingående granska dem.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Fru talman! 1970 var ett i många hänseenden händelserikt år. Vi hade val till enkammarriksdagen, politiska satsningar i syfte att skapa bättre regional balans, en ovanligt kraftig högkonjunktur med åtföljande prisstegringar och ett politiskt ingripande i form av prisstopp, ett kärvt kreditläge; ett år med dyster trafikolycksfallsstatistik; en politisk debatt där alla var angelägna att skapa ökad jämlikhet. Detta är bara några plock ur 1970 års händelser.

Förhoppningarna är att den vilja till ökad jämlikhet, som fanns från

alla politiska partier under valrörelsen, också skall finnas nu under den kommande treårsperioden, innebärande praktiska åtgärder för att förbättra levnadsförhållandena för de sämst ställda. Sämst ställda inte bara ekonomiskt utan också socialt, arbetsmarknadsmässigt och då det gäller möjligheter till utbildning och kulturella upplevelser. Människor som bor i mindre expansiva orter och områden måste i framtiden få känna ett bättre stöd från och större samhörighet med människor som bor i de mer expansiva områdena.

Efter den långa och intensiva debatt som förts, där i sak det mesta sagts även kring arbetsmarknads- och regionalpolitiken, tänker jag begränsa mig till att i korthet beröra några arbetsmarknads- och regionalpolitiska frågor av länskaraktär och då tala om mitt hemlän, Kopparbergs län.

Ett län som Kopparbergs, från vilket utflyttningen de senaste åren varit bland de största som något län fått uppleva under 1960-talet, börjar nu uppvisa en stagnation i utflyttningstakten. Om detta skall vändas till en positiv utveckling, krävs dock insatser av mycket stor omfattning och av alla näringsgrenar.

Länet brukar betraktas som ett vackert och attraktivt område för besökare, vilket bevisas av det stora antal turister som årligen besöker länet. Visst är länet vackert, men det är också på många sätt ett län dit vi kan hälsa både industrier och andra näringsgrenar välkomna utan att behöva skämmas för vad vi kan erbjuda på olika områden.

Vi har förhoppningar på utflyttning av statliga verk till länet – en lokaliseringpolitisk insats som skulle skapa nya arbetstillfällen i den centralregion som håller på att byggas upp inom länet och där nya arbetstillfällen behövs, särskilt för kvinnor. Men därutöver krävs ytterligare insatser över hela länet; samtliga planeringsregioner och särskilt den nordligaste, Mora planeringsregion, behöver nya arbetstillfällen för att klara sitt befolkningsunderlag och bibehålla den service som redan finns, utvecklad på basis av det befolkningstal som funnits. Skall industrin kunna nyrekrytera kvalificerad arbetskraft erfordras ytterligare service på utbildningsområdet inom länet.

Länets norra och västra delar har sina speciella problem, med stora avstånd och vikande befolkningsunderlag. Kraftiga satsningar behövs utan tvivel från flera samhällsorgan, om de nybildade kommunerna skall kunna motsvara de förväntningar som ställs på dem. Kommuner som Mora, Malung, Vansbro och Älvdalen är alla beroende av kraftiga satsningar från samhällets sida för att de på sikt skall kunna utgöra attraktiva orter för ett befolkningsunderlag som är så stort att den mest behövliga samhällsservicen kan klaras på respektive ort – detta inte minst med tanke på de långa avstånden inom dessa regioner men också till andra orter där service står att få.

Om lokaliseringpolitiska satsningar i syfte att skapa nya arbetstillfällen och bredda en orts och ett områdes näringsliv skall ge positivt resultat krävs också fullföljande av denna satsning i form av samhälleliga basinvesteringar, varvid inte minst bostadsbyggandet måste utgöra en väsentlig del. Bostadskvoten till Kopparbergs län släpar efter och behöver kraftigt ökas. Om, som vi hoppas, statliga lokaliseringar äger rum till

länet krävs särskild satsning på bostadsbyggandet, så att de människor som behöver flytta till länet för att nyetableringarna skall kunna klaras också utan längre dröjsmål kan erhålla bostäder. Detta skall kunna ske utan att det verkar negativt på ett redan nu eftersläpande bostadsbyggande.

En ökad andel av anslaget till vägarna är erforderlig, speciellt med tanke på den större trafikintensitet som vägarna utsätts för sedan flottningen upphört i hela Dalälven — alltså i både Väster- och Österdalälven. Den glädjande stora turisttrafiken till vårt lands sydligaste fjäll som finns i länet får ju inte skrämmas bort av mycket svåra förhållanden på våra vägar, där särskilt osäkerheten i trafiken kan bli ett dystert inslag. Människor bör på allt sätt stimuleras att turista i våra svenska fjäll, så att vinterturistandet inte behöver vara en negativ andel i vår handelsbalans. Ett led i den behövliga stimulansen är bättre framkomlighet och större trafiksäkerhet på vägarna i fjällområdenas närhet.

Jag vill än en gång, fru talman, understryka behovet av bättre undervisningsmöjligheter för länets ungdom som ett led i strävandena till bättre levnadsförhållanden i Kopparbergs län.

Ökad jämlikhet kräver tryggad sysselsättning och goda arbetsförhållanden för alla människor — även för de äldre och för dem som bor i glesbygder och mindre expansiva orter. De satsningar som föreslås i årets statsverksproposition när det gäller arbetslivet är att hälsa med tillfredsställelse. Vi måste hoppas att den fulla sysselsättningen kan vara rådande och innebära arbete och trygghet åt alla, också äldre och handikappade som bor i mindre sysselsättningsstarka områden. Satsningarna på att förbättra förhållandena på arbetsplatserna är, hoppas jag, en första åtgärd i en allmän demokratiseringsprocess inom arbetslivet, där arbetsplatsens utformning är en viktig del men där även arbetarskyddet och företagshälsovården måste vara ingående, väsentliga delar. Arbetsplatsmiljön måste vara en av de viktigaste faktorerna i miljödebatten. Arbetet på ökad jämlikhet måste fullföljas och intensifieras, innebärande ett bättre och rättvisare samhälle, byggt på alla människors lika värde.

Herr HAMRIN (fp):

Fru talman! Vi går nu över till ett nytt avsnitt i årets remissdebatt och börjar med socialpolitiken. Jag hoppas att antalet anmälda talare under de olika debattavsnitten inte direkt avspeglar riksdagens intresse för frågorna; det är ju relativt få talare antecknade under denna rubrik. Men jag är också på det klara med att alla avsnitt som vi behandlar måste sättas in i sitt stora sammanhang. När jag lyssnade på fru Thorssons anförande i natt — det var för övrigt ett anförande som var värt att höras av flera än av dem som då var närvarande; jag tyckte det var en väckarklocka när det gäller de frågor hon behandlade — gjorde jag den reflexionen att de inrikespolitiska problem vi sysslar med här i Sverige och har att ta ansvaret för ter sig ganska små när man ställer dem i belysning av de stora internationella frågorna. Samtidigt vill jag dock säga, att om vi skall kunna skapa den opinion för våra insatser på det internationella planet som det är vår absoluta skyldighet att försöka

åstadkomma, så fordras det också en insats på det inrikespolitiska planet, och inte minst när det gäller de sociala frågorna.

I den framlagda statsverkspropositionen är prutningarna många. Med rådande ekonomiska läge har det varit nödvändigt att pruta. Jag skall inte här närmare ingå på regeringens ansvar för de bristande resurserna när det gäller att i år ta nya tag för en önskad fortsatt reformpolitik. Den bristande överensstämmelsen mellan de centrala verkens önskemål — trots stränga direktiv att hålla igen — och vad som till sist visar sig möjligt att tillgodose är i varje fall iögonfallande. Förmodligen är det inte med någon större entusiasm som vederbörande departementschef har använt den rödpenna som satt spår efter sig i de framlagda planerna. Sannolikt gäller detta också för socialdepartementet. Men vem som än har bromsat ligger ansvaret för den framlagda propositionen hos vederbörande statsråd och departement.

Det var med en viss förväntan som jag tog del av socialhuvudtiteln. Av förhandsreferatet av trontalet fick man närmast intrycket att de sociala reformernas tid trots de knappa ekonomiska resurserna ännu inte är förbi. Efter genomläsning av socialhuvudtiteln har jag fått en delvis annan uppfattning. I siffror räknat verkar det imponerande att anslagsäskandena under denna huvudtitel uppgår till i det närmaste 15 miljarder kronor och i år har ökat med över 1,5 miljarder. Men en närmare genomläsning visar att de flesta ökningarna har samband med automatiska kostnadsstegringar till följd av inflation eller ett ökat antal åldringar eller är en följd av tidigare fattade beslut — utgifter som en aldrig så energisk finansminister knappast kan säga nej till. Vad man saknar är uppgifter om att tandvårdsförsäkringen skulle ha tagit något steg framåt, att stödet till hälsovårdsupplysning skulle ha ökat mer, att vi skulle ha fått en kraftigare satsning på ungdomsvården, framför allt på åtgärder mot narkotikamissbruket. Vad man däremot ofta finner är en hänvisning till landstingens och primärkommunernas ansvar för åtgärder på olika områden. Den saken tål att tänka på ett slag.

På allt fler områden har det skett ett överflyttande av huvudmannaskapet från stat till kommun, oftast till landstingen. Det gäller ansvaret för mentalsjukvården och de handikappade, och det gäller den öppna sjukvården, för att ta några exempel. Det är bra att tron på kommunernas förmåga att klara sina uppgifter är så stor att statsmakterna inte tvekar att lägga över uppgifter på landstingen när det måste ske en upprustning på ett område. Men det är mindre bra att det inte bara är ansvaret utan även en ökad del av kostnaderna för vården som samtidigt flyttas över till kommunerna såsom uppgjorda avtal beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun visar har skett ibland. Följden av en sådan utveckling kan vi nu avläsa i landstingens skattesats. För inte så länge sedan förklarade dåvarande inrikesministern att han med oro såg fram mot den dag då den kommunala skattesatsen skulle nå upp till 20 kronor. Årets medelskattesats närmar sig 25. Enligt verkställda prognoser för åtskilliga landsting kommer den i mitten av 1970-talet att vara åtminstone 5 kronor högre, om ingenting händer med den kommunala utgiftsstegringen. Jag förutsätter emellertid — detta är en självklarhet — att ändringar kommer till stånd i gällande avtal mellan staten och

sjukvårdshuvudmännen för tiden efter år 1971, då nuvarande avtal löper ut. Jag förutsätter också — detta är lika självklart — att den oförutsedda belastning som kommunerna råkat ut för då kommer att mildras.

Lika nödvändigt är det att den pågående utredningen inom socialdepartementet rörande sjukvårdskostnadernas expansion snarast slutförs. Detsamma gäller skatteutjämningsrevisionen som tillsattes i april 1970 och som enligt riksdagens beslut skall se över kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Eftersom riksdagen uttalade sig för att utredningen skulle sikta på förhållandena sådana dessa kunde tänkas gestalta sig i mitten av 1970-talet och därefter, torde i varje fall riksdagen ha avsett att utredningen skulle vara klar i god tid före den tidpunkten. Många kommuner, inte minst våra landsting, avvaktar med stora förhoppningar utredningens resultat. Det är därför med stor förvåning man konstaterar att det i direktiven till utredningen förklaras att kommittén inte skall syssla med frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Denna fråga tycks finansministern lägga på is i avvaktan på att länsberedningens arbete med arbetsfördelningen mellan stat och kommun skall slutföras. Som ledamot av länsberedningen måste jag tillstå att jag inte hade klart för mig att beredningens arbete var av så brådskande natur. Eller för att uttrycka det utan ironi: Finansministern borde likaväl som jag veta att beredningens arbete är upplagt på så lång sikt att det är omöjligt att vänta med att vidtaga en ändring för de alltför skattetyngda landstingen till dess utredningens resultat föreligger. Är det måhända finansministerns egna skattebekymmer som ligger bakom frångåendet av riksdagens beslut?

På socialhuvudtitelns område är det framför allt två avsnitt som kräver uppmärksamhet. Det är de äldres och de handikappades situation. Vi åldras så olika. Förslitningen, psykiskt och fysiskt, varierar med olika arbeten. Åldrandet upplevs individuellt — en del ser fram emot pensionsdagen med förväntan och andra med obehag, eller kanske t. o. m. en viss fasa.

I vårt samhälle bortser man gärna från sanningen i det gamla ordspråket att man är så gammal som man känner sig. Det är ordnat så att en människa pensioneras vid en viss ålder, och därigenom av många betraktas som gammal. Den äldres situation blir på detta sätt konstlad.

Förra året diskuterades här i riksdagen frågan om pensionsåldern. En utredning kommer att taga upp de frågor som sammanhänger därmed. Vi har från folkpartiets sida pläderat för en rörlig pensionsålder och en mjukare övergång till pensionering. Vi vill ha en pensionsreform som ger individen verklig möjlighet att själv välja tidpunkten för sin egen pensionering efter det behov som han själv känner och som ingen annan kan ge uttryck för. Det individuella åldrandet och olika arbetens krav gör att en reform av detta slag måste anses självklar. Vi vill komma bort från den fixering till en viss pensionsålder som nu finns och som är alltför generell för att passa alla. Vi anser att alla pensionsåldrar inom en viss tidsram — vi har sagt 63 - 70 år — skall anses som lika naturliga. Nu måste människor som vill ha en tidigare pensionering släpa sig fram de sista åren till 67 års ålder, medan andra — som både kan och vill fortsätta arbetet sedan de uppnått denna ålder — abrupt avpolletteras den dag de fyller 67

Nr 13

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

år. En viktig grundförutsättning för vår framtida politik när det gäller de äldre är alltså en rörligare pensionsålder. Men vi har också hävdats att en direkt övergång från yrkesarbete till pensionärstillvaro – enligt nuvarande system – är alltför tvär.

För många människor innebär detta – den ena dagen verksam, den andra dagen pensionär – en rad svåra problem. Kontakten med arbetskamrater, medverkande i fackorganisation etc. bryts tvärt. Den pensionerade förlorar kontakter, aktiviteter och engagemang. Forskningsresultat pekar också på att pensioneringen ofta för med sig ett snabbare åldrande. Den hastiga övergången från ett aktivt yrkesliv till en passiv pensionärstillvaro är ofta direkt skadlig. Vi måste därför få en mjukare övergång genom att skapa arbetstillfällen som anpassas för den som vill arbeta på deltid eller i ett arbete som ställer mindre krav – som en övergångsform. Företag som anställer äldre arbetskraft bör kunna få statlig stimulans. Stat, kommun och landsting bör föregå med gott exempel genom att i större utsträckning än nu anställa äldre och inrätta deltidstjänster.

Rent generellt måste det finnas en stark strävan att i större utsträckning än hittills anpassa arbetsplatsen till individens förutsättningar, åtgärder som inte bara kommer de äldre till godo.

Vi har i en motion begärt att en statlig utredning skall få i uppdrag att lämna förslag till åtgärder av detta slag som samhället kan vidtaga för att underlätta för de äldre som önskar fortsätta sitt yrkesliv. Men frågan om de äldre och arbetsmarknaden är så allvarlig att sannolikt andra åtgärder måste vidtagas om inte en attitydförändring snabbt kommer till stånd på arbetsmarknaden. Det är alltför kortsynt att lägga enbart företagsekonomiska synpunkter på frågan. Om man menar något med talet om jämlikhet får inte en snabbare takt i inkomstökningen för de fullt arbetsföra innebära att de inte fullt arbetsföra stämplas ut och halkar efter. Näringslivet måste se till att de arbetstillfällen som lämpar sig för äldre och handikappade också utnyttjas på detta sätt. Samhällsekonomiskt och humanitärt är detta riktigt, även om det snävt företagsekonomiskt skulle ha vissa nackdelar.

Vad jag nu sagt gäller inte bara de äldre, utan det gäller hela låglönegruppen och människor med olika slag av handikapp: utbildningsmässiga, yrkesmässiga, fysiska och mentala.

De äldres bostadsområden måste planeras så, att de blir bekväma att använda. De måste utformas med tillgång till service av olika slag, något som ju kommer alla i området boende till del. Men med den målsättning vi har, att ge möjlighet för de äldre att så länge som möjligt efter egna önskemål bo kvar i normal bostadsmiljö, är det självklart att planeringen särskilt måste ta hänsyn till dessa behov.

I folkpartiets strävan efter *ett mänskligare samhälle* är det naturligt att frågan om de äldres aktivitet och trygghet får en förstahandsrang. Vi måste när vi granskar den sociala och kulturella välfärdspolitiken se den i relation till att människor är olika och ställer individuella krav, har olika attityder och åsikter. Det är för oss omöjligt att betrakta de äldre som ett kollektiv. Vi måste komma bort från slentriantänkandet, att de äldre skulle vara en enda stor homogen grupp. Gör vi inte det, riskerar vi att

diskussionen om de äldres problem bara kommer att handla om pensionens höjd och vårdmöjligheterna. Detta är viktiga frågor, men äldreproblematiken innehåller så mycket mer. Den måste utgå från att de äldre är individer, har individuella problem och önskemål. Det är därför vi verkat för en *rörlig pensionsålder*, där individen själv inom en åldersperiod får avgöra när han vill pensioneras, en *successiv nedtrappning* av yrkesverksamheten för de äldre, där var och en på sikt ges möjlighet att efter egen önskan gå över till mindre krävande sysselsättning, deltidsarbete etc. Det är därför vi så starkt har velat trycka på att de äldre måste ges större möjligheter att vara med i samhällsliga aktiviteter efter pensioneringen, dels därför att de självfallet måste utöva inflytande över sin egen situation men också för att ersätta den mängd av sociala kontakter som avbryts i samband med pensioneringen. Det är därför vi vill ha en *utbyggd samhällslig service* som ger de gamla möjligheter att om de så vill fortsätta att bo kvar i egen lägenhet.

En förbättrad service är en förutsättning för att eventuell flyttning till ålderdomshem kan senareläggas. Att planeringen av bostadsområden tar hänsyn till dessa servicekrav är självklart. Vi har krävt en *förbättrad information*. Det är också en förutsättning för att de äldre skall kunna medverka i olika aktiviteter och använda sig av en förbättrad service. Vi har drivit de här frågorna och vi kommer att fortsätta med det. Det är bra att andra partier nu har anslutit sig till vår inställning. Jag lyssnade bl. a. på statsminister Palme när han i maj 1970 i Dagens eko redogjorde för de slutsatser man hade kommit till i den överläggning angående de äldre som hölls på Harpsund. Det var faktiskt en utomordentligt skicklig sammanfattning av vad som sägs i folkpartiskriften »Aktivitet och trygghet för de äldre» som kom ut i augusti 1969.

Erfarenheten visar att det är de äldre och handikappade som drabbas värst av företagsnedläggningar. Två år 1970 presenterade undersökningar har belyst de allvarliga problem som på dagens arbetsmarknad är ett faktum för äldre och handikappade. Den ena undersökningen är framlagd av dr Einar Helander vid Stockholms läns landstings arbetsträninginstitut i Edsberg. Däri visas på de skrämmande framtidsperspektiv som kraven på dagens arbetskraft ger. *Om några år kan man räkna med att över 800 000 människor av medicinska, sociala eller andra skäl inte klarar av att konkurrera om arbete på den öppna marknaden.* Den andra undersökningen har gjorts av Byggnadsindustrins arbetsforskningsinstitut och omfattar byggnadsarbetare i 50–65 års ålder i Malmö- och Luleå/Kalix-områdena. Undersökningen visar att den uppdrivna arbetstakten skapar många och i viss utsträckning också svårlösta problem. De intervjuades hälsa befanns vara sämre än väntat och ledde till att inte mindre än en fjärdedel av fallen rekommenderades fortsatt läkarkontroll.

Denna utveckling måste brytas. Statsmakter, kommuner, näringsliv och löntagarorganisationer måste göra en samfällid attack mot de brister i arbetsmiljön som leder till att äldre människor "stampas ut" från arbetsmarknaden. Vi måste förhindra att äldre människor isoleras från samhällsarbete och arbetsliv.

Det finns också åtskilliga andra frågor, fru talman, som jag skulle vilja ta upp, men jag är väl underkunnig om att tiden rinner fort. Jag skall

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

därför sluta mitt anförande med en liten påminnelse om de handikappade och deras situation.

Jag är väl medveten om och tacksam för att åtskilligt har gjorts för de handikappade under socialminister Asplings tid i regeringen. Men åtskilligt återstår att göra. Jag förmodar att socialministern liksom många av oss riksdagsmän får brev från olika håll i landet, där man påtalar olika saker, ibland för egen del, ibland på grund av att samhällsintresset kräver det. Jag har ett sådant brev framför mig och jag skall läsa upp några rader ur det som avslutning på detta anförande. Brevet kommer från en äldre handikappad dam som bl. a. skriver: "Det är dyrare att leva för sjuka än för friska pensionärer. De friska kan gå och leva normalt, vara med i livet, de handikappade med endast folkpension blir utestängda. De har ej råd med taxiresor för att uträtta ärenden, handla, besöka vänner, bibliotek, konserter o. d. Man vill ändå ha några intressen kvar om man skall orka leva." En ökad produktivitet ger ökade möjligheter för oss friska som är med i arbetslivet. Det är emellertid skäl att tänka på dem som inte har den förmånen så att de inte halkar efter utan får all möjlig hjälp att följa med i utvecklingen.

Vi har i en folkpartimotion framställt ett yrkande som vid första påseende kan förefalla ganska egendomligt. Vi yrkar nämligen att de handikappade som har möjligheter att rusta upp sin permanenta bostad också skall få möjlighet att rusta upp sin sommarstuga om de har någon. Som jag sade kan yrkandet i första ögonblicket förefalla egendomligt, men varför skall inte en handikappad ha den möjligheten när vi som är med i yrkeslivet, om vi har en sommarstuga, har möjlighet att använda den som vi vill och kan. Även de handikappade borde ges möjlighet till en sådan anordning.

I detta anförande instämde herrar Hörberg (fp) och Henmark (fp).

Fru RYDING (vpk):

Fru talman! I årets statsverksproposition uttrycker finansministern sina bekymmer över att priserna i Sverige i fjol tenderade att stiga oroväckande snabbt. Men hade herr Sträng sett utvecklingen med andra ögon än s. k. blandekonomiska ögon, dvs. kapitalistiska, hade han blivit mindre förvånad. Prisstegringar har blivit en vanlig företeelse under det stadium av kapitalism som vi nu befinner oss i, då priskonkurrens i stort ersatts av konkurrens genom s. k. marknadsföring, reklam osv., vilket allt ytterligare höjer priserna. Man brukar skylla de höga priserna på vad man kallar de höga lönerna. Detta är falskt. Monopolkapitalisterna höjer sina priser för att få största möjliga profit och före höjningen av lönerna. Arbetarnas lönekrav är deras försvar mot monopolkapitalismen.

Sedan mycket lång tid tillbaka har vänsterpartiet kommunisterna krävt att medvetna åtgärder skulle vidtagas från myndigheternas sida för att få stopp på prisstegringarna. Vi har krävt prissänkningar. När nu priserna under förra året oroväckande snabbt fått hålla på att stiga under åtta månader, eller som herr Sträng på ett mycket finare sätt uttrycker det i finansplanen – "då utvecklingen indikerade en påtaglig höjning av marginalerna och då ytterligare prishöjningar aviserades" –

fann regeringen det för gott att tre veckor före valet införa ett preliminärt prisstopp på ett antal varor. Som vi alla vet följdes detta prisstopp efter några veckor av ett allmänt prisstopp.

Vpk:s krav och den opinion som fanns ute bland löntagarna, vilken vi hjälpt till att skapa så gott vi har kunnat, hade alltså lett till detta totala prisstopp, visserligen för sent insatt men dock genomfört. Men, fru talman, den 1 januari i år blev alla varor rätt väsentligt dyrare på grund av det beslut som redan i maj månad förra året fattades om mervärdeskat- tens höjning. Jag vill erinra om att denna höjning genomdrevs i full enighet mellan regeringen och de borgerliga partierna.

Jag tror emellertid att samtliga ledamöter här i riksdagen nu fått möta den reaktion som denna höjda moms medfört och också fått ta del av de ytterligare bekymmer för den vanliga familjen för att få debet och kredit att gå ihop. Löntagarfamiljerna är djupt oroade över det prisläge som vi nu har. Främst gäller det de dagliga inköpen av oundgängliga livsmedel.

Finansministern kallar denna momshöjning "den stora fördelnings- reformen", detta därför att, som han i föregående års remissdebatt sade: "Finansministern tar inte in några pengar på skattereformen och ger inte ifrån sig några pengar."

Ja, meningen skulle väl kanske ursprungligen ha varit en strävan till socialdemokratisk bättre jämlikhet via skattepolitiska åtgärder i ett blandekonomiskt samhälle. Men hur har det blivit?

Fru talman! Alla indirekta skatter — alltså också den nu höjda momsen — drabbar hårdast de grupper i samhället som har de lägsta inkomsterna. Barnfamiljerna drabbas allra hårdast därför att deras konsumtion är relativt störst.

Det är inte obekant att vänsterpartiet kommunisterna under förra året liksom nu i år i en motion krävt att nu när den höjda mervärdeskatten är ett faktum borde den åtminstone avskaffas på livsmedel. Detta skulle innebära en omedelbar och kännbar sänkning av priserna på den grupp av viktiga konsumtionsvaror som tar en så stor del av en vanlig löntagares budget. Det skulle också bli en i dag nödvändig lättnad i första hand för låginkomsttagare och barnfamiljer.

Herr Sträng påstod i sitt anförande första dagen under denna remissdebatt att han hade bra mycket lättare än herr Bohman att tala till massorna — och detta bestrider jag inte alls — men hur skulle det vara om herr Sträng också någon gång lyssnade till massorna.

Det har under senare år visat sig att antalet människor i vårt land som tvingats att söka socialhjälp har ökat mycket snabbt och detta därför att deras inkomst inte räcker till att betala mat och hyra. Detta kostar också pengar för samhället, och det är därför som vi inte alls tror på påståendet att den genomförda s. k. stora fördelningsreformen skulle befria finansministern eller kanske rättare sagt i detta sammanhang det svenska samhället och kommunerna från att ge ifrån sig några pengar. En politik som har till följd att allt fler vanliga löntagare tvingas att söka socialhjälp måste det vara något fel på, särskilt som vi samtidigt kan konstatera den mycket goda vinstutvecklingen för kapitalägarna.

Regeringen säger att låginkomsttagare och barnfamiljer inte alls skall få bekymmer med den höjda momsen, därför att de har fått kompen-

sation för denna. Ja, fru talman, det allmänna barnbidragets höjning från 900 kronor till 1 200 kronor per år bestrider vi inte alls, men vi bestrider att detta skulle vara något slag av kompensationshöjning. Redan under föregående år påpekade vi med stöd av material från riksdagens upplysningstjänst att den höjning av barnbidraget som nu genomförs innebär att detta återfår sitt realvärde från den tidpunkt då det infördes i slutet av 1940-talet. Om jag minns rätt, slog det på fyra kronor till herr Strängs fördel – så var det med den kompensationen!

Det är inte heller obekant för någon här och inte heller för regeringen att kommunalskatterna oavbrutet stigit och nu beräknas uppgå till i genomsnitt 22:49 för år 1971 mot 14:63 för bara tio år sedan. Inte blir det någon lättnad för låginkomsttagarna och barnfamiljerna i de vanliga inkomstlägena. Det är helt orimligt att koppla bort kommunalskatten, när man diskuterar skattetrycket för medborgarna, som regeringen och främst herr Sträng har en sådan benägenhet att göra.

Jag vill sedan ta upp en fråga som gäller de höga och stigande hyrorna. I Göteborg som jag kommer ifrån finns det över 600 outhyrda lägenheter. Visserligen har man satt upp gardiner för en del fönster för att det inte skall se alltför illa ut, men i alla fall! Dessa lägenheter står inte tomma därför att det inte finns några barnfamiljer i Göteborg som står i bostadskö och som är i skriande behov av lägenhet, utan därför att dessa familjer trots både statligt och kommunalt bostadstillägg inte klarar av att betala hyran. Det går inte att bestrida den utveckling som jag här har gett några exempel på.

Vårt parti är givetvis inte motståndare till att det blir lägre direkta statskatter för de lägre inkomsttagarna och för barnfamiljerna. Men vi är motståndare till att de indirekta orättvisa skatterna finns och att dessa höjs. Vi är motståndare till den utveckling som driver kommunalskatterna i höjden, som ökar taxor och hyror och som sammanlagt gör att de kategorier som får denna sänkta statliga skatt själva får betala denna och mer därtill, fast på annat sätt. Regeringen kan omedelbart ändra på en del av denna felaktiga politik. Därför säger vi: Ta bort momsens på alla livsmedel! Då skulle den utlovade skattesänkningen för de lägre inkomsttagarna kunna få någorlunda avsedd effekt.

Vi är medvetna om att detta vårt förslag kostar ett par miljarder kronor. Men, fru talman, vänsterpartiet kommunisterna har inte en gång utan gång på gång visat var dessa pengar skall tas. Vi har alltså full täckning för vårt krav om att momsens skall tas bort på livsmedel.

De skattesärpningar som vi har föreslagit och som vid detta laget torde vara väl kända för de flesta är bl. a. skärpning av skatten på höga inkomster, stora förmögenheter, arv och gåvor, aktievinster, markvinster osv. Enligt siffror med faktaunderlag som vi lämnat i våra motioner, ger dessa skärpta skatter de miljarder som behövs. Om man alltså anser att statskassan behöver denna summa, står valet mellan att ta ut dem genom skatt på maten eller genom skatt på kapital- och bolagsvinster. Vi anser att det senare är det riktiga, och det borde faktiskt också en socialdemokratisk regering göra.

Till sist, fru talman, ännu en fråga. Barnstugeverksamheten har det talats om åtskilligt under de senare åren. Det framhålls alltid från

regeringshåll när denna fråga diskuteras att vi här haft en kolossal acceleration. Jag bestrider inte att antalet platser i våra barnstugor har ökat, men om man skall tala om någon stor acceleration, får man inte glömma bort det bottenläge som vi befann oss i bara för några år sedan. Det är ju så att om man har talet 10 och ökar detta till 20, blir det en hundra procentig ökning – det går inte att bestrida.

I årets budget ökas driftsanslaget till barnstugorna med 53 miljoner kronor och uppgår nu till 130 miljoner. Det kan låta bra och bestickande. Men låt oss se hur det är i verkligheten.

Enligt låginkomstutredningen fanns det i Sverige den 1 april 1970 i åldern 0–6 år 122 700 barn till heltidsarbetande mödrar. I samma åldrar fanns 92 500 barn till deltidssarbetande mödrar – med deltidssarbetande menar jag sådana som arbetade över 20 timmar per vecka.

Till detta kommer aspekten om alla förskolebarns sociala anpassning, som barnstugeverksamheten kan medverka till. Jag skall inte uppehålla mig mera vid detta i dag, men jag vill ha det noterat därför att de siffror jag nämnde alltså avsåg barn till förvärvsarbetande mödrar. Om jag har räknat rätt blir det således 215 200 barn, och den siffran vill jag ställa i relation till att antalet statsbidragsberättigade platser i daghemmen den 1 juli 1970 utgjorde 33 800.

Till dessa siffror vill jag också nämna att enligt finansplanen, och enligt kommunernas egna planer, 25 000 nya platser i dag- och fritidshem kommer att påbörjas under innevarande och nästa budgetår. Enbart under 1970 var det 50 000 kvinnor som gick ut i förvärvsarbete. Bland dem var det hälften, alltså 25 000, som hade barn i föreskoleåldern. Varje människa som har lärt sig plus och minus i skolan kan alltså mycket lätt räkna ut hur illa det är ställt med barnstugorna i Sverige trots den stora och kolossala acceleration som man talar om från regeringshåll.

I detta sammanhang måste jag påpeka att jag inte vill anklaga alla kommuner för ett dåligt läge på barnstugefronten. På flera håll bland landets kommuner finns viljan men inte de ekonomiska förutsättningarna. En kommunalman kan nämligen inte höja kommunalskatten hur mycket som helst. Det är alltså pengar det är fråga om i detta sammanhang.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att det vore rimligt att åtminstone lönekostnaderna inom barnstugeverksamheten skulle övertas av staten. Dessa utgör mer än 70 procent av de sammanlagda utgifterna och uppskattas enligt vad som meddelats oss från riksdagens upplysningstjänst till omkring 280 miljoner kronor för år 1971.

Samhället kan i dag inte stå till svars för en sådan eftersläpning som nu finns i fråga om barnstugeplatser. Här om någonstans måste krafttag göras för en ändring, och de måste göras omedelbart. De ekonomiska satsningarna på detta område kommer att ge mångfaldig utdelning – både ekonomiskt och på annat sätt. Det är dock de statliga myndigheterna som skall bära huvudansvaret för dessa satsningar.

Fröken PEHRSSON (c):

Fru talman! Jag vill ägna några minuter åt barntillsynsfrågorna. Såsom fru Ryding nämnt är dessa frågor ytterst aktuella.

Finansminister Sträng gav förra året ut en liten bok med titeln Fakta om skatter. Där skriver han att vi i framtiden förmodligen ej kan räkna med ökad invandring från andra länder, då de flesta av dessa behöver sina egna arbetskraftsresurser. I detta läge, skriver finansministern, utgör de hemmavarande kvinnorna en mycket värdefull arbetskraft. Jag tror att detta konstaterande är helt riktigt. Om vi vill ha ut kvinnorna i förvärvslivet, är det emellertid flera krav som måste beaktas.

Det måste först och främst finnas tillgång till lämpligt arbete och vidare ökade möjligheter till deltidsarbete. Det måste även bli ökade möjligheter till utbildning och fortbildning. Slutligen är det viktigt att barntillsynen ordnas på ett tillfredsställande sätt. Detta är ett ytterst angeläget krav. Det brister för närvarande oerhört i detta avseende.

Jag har hämtat mina siffror i detta sammanhang från långtidsutredningens kalkyler för utvecklingen 1970–1990, och de skiljer sig därför något från dem som fru Ryding nämnde. Enligt denna utrednings kalkyler hade vi 1970 i vårt land nära 823 000 barn i åldern 0–6 år. Om man räknar med att 50 procent av barnen i denna ålder behöver plats på daghem – och det kan vara lågt räknat – kommer man fram till att det behövs drygt 411 000 platser. Hur många platser har vi då att erbjuda? Ja, enligt senast tillgängliga siffror, som är daterade den 31/7 1970, finns det 32 626 daghemsplatser och mellan 30 000 och 32 000 platser på familjedaghem. Dessutom finns det ungefär 80 000 platser på lekskolor. Men dessa ger tillsyn endast några få timmar per dag och då som regel för barn till föräldrar som inte förvärvsarbetar.

Med fritidshemmen, som tar hand om barn i skolåldern, är det ännu sämre beställt. Enligt den tidigare nämnda utredningen fanns det 1970 958 000 barn i åldern 7–15 år. Om man räknar med att endast 25 procent i denna åldersgrupp behöver tillsyn, kommer vi ändå fram till att 240 000 ungdomar skulle vara i behov av tillsyn och sysselsättning under icke skoltid. Hur har det då planerats, och vad har vårt samhälle att ge dessa ungdomar? Jo, vi hade 6 411 platser på fritidshem den 31 juli 1970. Ungefär 240 000 platser behövdes, 6 400 erbjöds – i allra högsta grad skrämmande siffror!

Det är med dessa siffror som bakgrund som man verkligen måste fråga sig om statsmakterna kan slå sig till ro med att tala om att 25 000 nya platser beräknas bli påbörjade innevarande och nästa budgetår, detta samtidigt som man vill fortfara att begränsa statsbidragen till familjedaghem enligt gällande kvot- och balansregel. Från centerpartiet vill vi med skärpa framhålla att så länge denna stora brist på tillsynsplatser består, så länge måste alla till buds stående medel utnyttjas för att öka platsantalet för barntillsynen. I detta allvarliga läge borde det stå klart för envar att det måste lättas på de spärrar – kvot- och balansregler – som fortfarande gäller. Varför kan man inte helt enkelt ta bort både kvotregeln och balansregeln? Det är praktiska åtgärder som borde vara självklara i en krissituation.

Nog borde alla vara eniga om att familjedaghem är ett utmärkt komplement till tillsyn i barnstugor. Familjedaghem har ju möjlighet att ta emot barnen på tider då institutionerna normalt inte har öppet, t. ex. i de fall då föräldrarna skiftarbetar. Familjedaghem kan också ge en

lugnare miljö än institutionerna och en mer personlig omvårdnad.

Jag vill gärna citera familjedaghemsutredningen, som lämnade sitt betänkande 1967. Utredningen framhåller: "Familjedaghem är en barntillsynsform, som för många barn kan vara ett föredraga framför den kollektiva vården. Ett exempel är det infektiösa barnet.

Det finns också barn som ej tål den kollektiva samvaron med andra. För nervösa och känsliga barn kan det bli för påfrestande."

Ett annat skäl som talar för familjedaghem är att vårdtiden i familjedaghemmen lättare kan anpassas efter föräldrarnas önskemål. Vidare kan långa avstånd till barnstugan utgöra skäl för föräldrar att ha barnen nära hemmet. Jag tycker att vår strävan att öka antalet platser för barntillsyn framför allt måste sikta på vad som är bäst för barnen. Man har vid läkarkontroll av fyraåringar kommit fram till att nästan en fjärdedel av barnen har nervösa besvär.

Enligt vissa uppgifter saknar i dag 50 000–60 000 barn under 10 år varje slag av tillsyn när föräldrarna arbetar. I detta ytterst bekymmersamma läge vill jag också nämna att en grupp från pedagogiska institutionen i Stockholm har gjort en undersökning som visar att barn som kommer från stora bostadsområden och som saknar tillsyn ger upphov till ett nytt slags människa. Barnen blir bråkiga, skrämiga, känslolösa och inåtvända. Hur blir dessa barn som vuxna? Måste inte samhället söka alla möjligheter för att hjälpa och stödja så många som möjligt? Det kan inte vara realistiskt att i detta läge behålla kvot- och balansregler som begränsar statsbidragsgivningen till familjedaghem. Genom att lätta på eller helst ta bort reglerna skulle man bidra till ökad satsning på familjedaghem och därmed öka tillsynsplatserna utan att fördenskull begränsa tillskapandet av barnstugeplatser. Det skulle bli till gagn för barnen, och det är faktiskt viktigare än alla möjliga restriktioner.

Kanske vi kan förvänta en bättre anpassning till behovet för framtiden? I statsverkspropositionen nämner statsrådet att barnstugeutredningen har att söka finna en planering av barntillsynen, en planering som tillgodoser efterfrågan av permanenta och tillfälliga lokaler – såväl barnstugor som familjedaghem – som smidigt kan anpassas till förändringar i efterfrågan.

Detta tycker jag lät positivt, och jag vill gärna också citera vad statsrådet fru Odhnoff sade i en riksdagsdebatt i våras.

"I väntan på barnstugeutredningens förslag till fastare planering behövs redan nu okonventionella grepp för att snabbt tillfredsställa efterfrågan. Befintliga lokaler av olika slag – lämpliga lägenheter i villor och radhus, butikslokaler, skolor, kommunalhus med lediga utrymmen osv. – kan med måttliga ändringar göras om till väl fungerande daghem, fritidshem och lekskolor av permanent eller tillfällig karaktär, alltefter behovet."

Statsrådet fortsatte: "Det är viktigt att normer och kvalitetskrav hålles på en realistisk nivå som kan svara mot både barnens behov och kommunens faktiska möjligheter. Orealistiska standardkrav får inte bli ett hinder för att tillfredsställa behovet av barntillsyn.

Vidare kan det bli aktuellt att pröva en mera öppen verksamhet vid våra barnstugor. Dagbarnvårdare och barnsköterskor i trefamiljssystem

kan där finna en organisatorisk och pedagogisk förankring, och föräldrar och barn kan finna en stimulerande samlingspunkt.”

Jag vill verkligen instämma i vad statsrådet säger och uttrycka min glädje över att regeringen nu tycks vara beredd att bygga ut platserna för barntillsyn. Jag vill också uttrycka förhoppningen att den nya uppfattning om barntillsynen som statsrådet nämnde i riksdagsdebatten i våras kommer att bli vägledande för departement och myndigheter. Jag tycker att första resultatet från regeringens sida borde bli att nu avlägsna de spärrar som begränsar statsbidraget till familjedaghem, vilket centern ständigt föreslår i motioner. Vi har verkligen inte råd att låta vår största tillgång, barnen och ungdomen, sitta emellan därför att planeringen och förutseendet varit alltför bristfälliga.

Herr WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag skall tala om frågor som rör ökad jämställdhet mellan könen. Egentligen skulle jag kunna beklaga att inte dessa frågor har fått ett alldeles eget avsnitt i denna debatt — det är inte så särskilt många som har berört frågan om jämställdhet mellan könen. Några har inlett sina anföranden med den frågan eller i förbigående berört den, men mer har det inte varit. Vid höstens remissdebatt på Helgeandsholmen var det två talare i andra kammaren som behandlade dessa frågor.

Nu tror jag inte att detta är ett rättvisande mått på intresset bland de 350 riksdagsmännen för dessa frågor, men det är tillräckligt litet för att jag skall låta bli att stryka mig på talarlistan — man har ju fått en hel del råd i den vägen. Jag skulle också kunna hänvisa till mitt inlägg i höstens remissdebatt. Mina åsikter i det gamla stenhuset är alltså i detta nya plåthus i det närmaste oförändrade även om man förändras från dag till dag. Denna inrikespolitiskt betydelsefulla deklaration möts säkert med stor glädje och tacksamhet — jag känner sympatin och värmen strömma emot mig!

Jag inledde mitt anförande i höstremissen med att tala om korta och långa kjolar och jämställdhetsdebattens samband med modeutvecklingen. Det väckte faktiskt intresse på sina håll — jag fick t. o. m. några smått reaktionära socialdemokrater att lyssna till vad jag hade att säga. Men självfallet kunde jag höra ett hotfullt mummel i flertalet partigrupper när jag påstod, att när babyn är några månader gammal har mannen samma förutsättningar som kvinnan — med undantag för amningen — att sköta både babyn och babys syskon liksom övriga sysslor i hemmet.

Detta är en av de principfrågor som vi måste ta ställning till om vi verkligen vill öka jämställdheten. Jag är glad inte bara över att socialministern är här i kammaren utan också över att han ser positivt på dessa frågor. Detta gav han uttryck åt i ett svar på en interpellation från mig i höstas som gällde tilläggssjukpenningen. Det är ju kvinnan som efter havandeskap kan få tilläggssjukpenning, men faktiskt skulle mannen efter ett par månader lika bra som sin hustru kunna sköta hemmet och babyn. Därför undrade jag om inte mannen skulle kunna få samma tilläggssjukpenning. Det går för närvarande inte, men på min interpellation till socialministern i höstas fick jag alltså ett positivt svar, varför jag hoppas att frågan snart skall lösas. Detta är en av de många frågor som måste lösas.

Det gäller inte enbart att skapa valfrihet för kvinnan. Jag ber er observera att det här egentligen inte är en kvinnofråga. Många inbillar sig det, och de rycker ögonblickligen av gammal vana på axlarna och lyssnar inte längre. Men detta är i hög grad en fråga som borde engagera alla oss manliga individer. Med tanke på konventioner och skrivna och oskrivna regler i arbetslivet är det faktiskt svårt i dag för en man att för några månader eller ett år göra arbetsbyte med sin maka. Vi måste ägna oss åt dessa frågor betydligt mer än vad vi gör. Vi måste skapa familjevänliga arbetstider, vi måste skapa möjligheter till avsevärt mycket flera deltidstjänster. Jag tror att vi kan se fram mot en tidsperiod, kanske om 10–15–20 år, när både hon och han i hemmet har deltidstjänst. Det hänger på arbetsgivaren – den enskilde företagaren, kommunen, staten – om detta blir möjligt. Men jag tror att människorna kommer att kräva det.

Observera således att detta inte är en kvinnofråga utan en fråga för hela familjen! Det är en fråga om valfrihet för familjen, och det är, fru talman, någonting som jag och – det vet jag – flera kolleger i kammaren kommer att arbeta för under 1970-talet.

Var nu detta så viktigt att jag inte hade kunnat göra som flera av mina kolleger, dvs. stryka mig på listan och avstå från att gå upp i talarstolen? Är jämställdhetsfrågorna så väsentliga att vi kan ägna dem några minuter under en debatt som tar flera dagar i anspråk? Är de så viktiga, fru talman? Jag tycker det.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Steget mellan socialpolitik – ytterst omsorgen om de svaga och skyddslösa – ett ämnesområde som vi nu lämnar, och kriminalpolitiken, som vi nu skall ta upp, är inte eller *borde* inte vara långt. Att värna den enskildes – särskilt de svagas – rättstrygghet hör av gammalt till de primära statsuppgifterna i varje demokrati som förtjänar namnet. Rent principiellt är väl detta förhållande allmänt accepterat.

Men det tycks höra till vår tids kännetecken att rättstryggheten tenderar att undergrävas, och detta så allvarligt att vi nästan börjar godta att brottsligheten är från år skall stiga. Justitieministern – som jag till min glädje ser närvarande här i kammaren – ger klara besked i statsverkspropositionen. Brottsligheten har ökat under hela 1960-talet, och ökningen har varit särskilt markant under 1970. Antalet brottsbalksbrott som kommit till polisens kännedom under föregående år överstiger sannolikt 450 000. Detta faktum, fru talman, tillika med den sedan länge låga uppklaringsprocenten, ökningen av även vissa svårare brott, ogynnsamma prognoser om brottsutvecklingen på längre sikt och hög frekvens av narkomani och alkoholism gör att många medborgare, med rätt eller orätt, tvekar om huruvida vårt samhälle är att anse som ett rättstrygghetens samhälle.

Det talades i slottskapellet i samband med riksdagens öppnande om dualismen hos människan, motsättningen mellan det ideala moraliska kravet och oförmågan att motsvara detta krav. Denna dualism finns ju också i samhällsarbetet. Ligger inte rättstrygghetsfrågan nära till hands som exempel på hur det sedan länge råder i varje fall en tydlig brist på

överensstämmelse mellan ett av sålunda nästan alla godtaget rättstrygghetskrav och verkligheten själv?

Om man nu skall ta upp debatten om rättstryggheten och söka få detta ideal bättre förverkligat, har man ofta förenklat det för sig genom att enbart tala om lag och lagtillämpning. Motpolen i debatten om hithörande ting är åsikten att nästan alla avvikelser i det mänskliga beteendet och nästan all brist på hänsyn till medmänniskan är miljöfrågor, som lätt kan botas genom förändringar av samhällsstrukturen och ökad inbyggnad av olika positiva stimuli i denna struktur.

Men, fru talman, mitt emellan de omutliga lagbudena, avsedda att reglera samlevnaden, och den bistra och kalla samhällsstrukturen står den enskilda människan med alla sina primära behov, sina drömmar, sin ömhetslängtan, sina ambitioner och förhoppningar, kanske t. o. m. maktanspråk, allmänt taget hennes högst individuellt präglade reaktioner på omgivningen. Här duger inga förenklingar för att påverka utvecklingen till lycka och välgång för individ och samhälle.

Problematiken blir nog i varje fall litet sannare och mera närgången om också den mänskliga samvetsfunktionen, samvetsoron, och hur den behöver få spela sin mänskligt viktiga roll — såsom också skedde i talet i Slottskapellet — tas med i våra funderingar om samhällsfrågorna och nu närmast om rättstryggheten. Tydligen rör vi oss här med en högst komplicerad fråga, som inte får sin lösning i den djupa medmänskliga solidaritetens tecken — den egentligen enda rätta lösningen — genom enkla yttre åtgärder. Det räcker inte med lagbud och strängare påföljder och inte heller enbart med förändring av den yttre samhällsmiljön, ty människan själv är ett illfundigt ting, som vi alltså inte kan lämna åsido när frågan om rättstryggheten tas upp till granskning.

Hur många har inte räknat med att en genomförd politisk demokrati, breddad folkbildning och höjd levnadsstandard, möjliggörande ökad jämlikhet, skulle nästan automatiskt leda till större samhällsanpassning hos den enskilde och minskad brottslighet? Återljud av denna tankegång kunde märkas i debatterna i andra kammaren så sent som i höstas. Men inte kan man säga att vi lyckats öka rättssäkerheten i meningen medborgarens trygghet till person och egendom i takt med att demokratin vidgats, folkbildningen blivit större och levnadsstandarden stigit. De dunkla krafter som leder till avvikelser från samhällssolidariteten har tyvärr inte kunnat dämpas under det att vi allt bättre sökt förverkliga och i långa stycken förverkligat dessa ideal. Visst kan man peka på strukturella inslag i det nya, kompakta samhället, som direkt stimulerar dessa krafter och som det därför finns särskild anledning att observera. En del gruppers mentalitet och attityd till samhället påverkas tydligt ogynnsamt av våldstendenser i främmande länders samhällen eller omstörtningar på det internationella planet, förmedlade till oss som filmunderhållning eller nyheter genom massmedia. En och annan tar okritiskt emot skildringarna av sådana våldshandlingar från andra breddgrader och efterbildar sedan dessa handlingar som medel i den strävan till ökad rättvisa och jämlikhet, som också vi i vårt land behöver ägna oss åt.

Den s. k. välståndsutvecklingen, grundad i de många tekniska fram-

stegen, kan sålunda medverka till att öka hotet mot rättstryggheten, inte bara i t. ex. trafiken. I överflödssamhället tycks det också för rätt många vara svårare att skilja på mitt och ditt. Rotlöshet, ensamhet och vantrivsel i urbaniseringens samhälle är därtill inte sällan en viktig orsaksfaktor vid överlagda och ibland kriminella handlingar.

Här har vi alltså att göra med andra typer av påfrestningar än t. ex. oron för levebrödet i det gamla samhället, som ibland kunde leda fram till brottslighet. Det är ett hälsotecken att trivseln på arbetsplatserna blivit en av tidens viktigaste angelägenheter vid sidan av miljöförstörelsen bekämpande. Sett mot denna bakgrund kan man förstå, utan att därför godta den ökade användningen av olika bruksgifter med ökat giftmissbruk och sociala skadeeffekter såsom konsekvens, en del unga och obefästade människors svårigheter att stå emot den flyktmöjlighet som bruk av narkotika innebär. Till en början var det kanske bara enkel äventyrslystnad som var drivkraften; i andra fall rör det sig om otillräcklig kraft att stå emot narkotikalangares lockelser.

Vad man däremot inte kan förstå är den i stort sett defensiva och rätt avvaktande alkohol- och narkotikapolitik som alltjämt förs i vår välfärdsstat.

Beträffande alkoholpolitiken anser vi på vårt håll oss inte kunna vänta särskilt mycket längre på att se praktiska resultat av den nu femåriga alkoholpolitiska utredningens arbete. Riksdagen lät också förstå sin otålighet i höstas då den enhälligt uttalade sig för en särbehandling genom denna utredning av olika frågor, i första hand av mellanölsfrågan som ju blivit ett av nästan alla berörda instanser vitsordat och starkt påträngande problem bland i synnerhet ungdomen. Det är av största vikt att utredningen slutför *hela* sitt arbete men nu utan dröjsmål framlägger förslag i mellanölsfrågan och att detta sedan snabbt kommer på riksdagens bord. De frivilliga överenskommelserna om vissa försäljnings- och reklamgränssningar kan nog betraktas som välmenade men är dock enligt vad undersökningar, inte minst av Bryggareföreningen, och den direkta erfarenheten på många håll i landet visat alltför bräckliga åtgärder för att godkännas såsom tillräckliga, om man besinnar lägets allvar bland stora ungdomskategorier främst i de större tätorterna.

Även i narkotikafrågan måste efterlåtenhetens politik brytas. Visst är denna fråga komplicerad och visst, fru talman, har det på sistone gjorts stora insatser för att få broms på den internationella narkotikalangningen. Men det rör sig också om en invecklad *inhemsk* narkotikaproblematik. Det gick att komma till rätta med flera av denna frågas delproblem, t. ex. langningen av narkotika inom vårt eget land, genom den koncentrerade kampanjen 1969. För närvarande står dock inte längre de 600 polismän som då särskilt avdelades för narkotikabekämpning till förfogande för denna uppgift. Rikspolischefen uttalade i höstas att om man inte får personalresurser för bevakning av detta frontavsnitt i kampen mot brottsligheten sviktar man och är inte längre i stånd att hålla langartrafiken inom rimliga gränser och därmed inte heller att framgångsrikt bekämpa brottsligheten som ju i så hög grad är betingad av alkohol- och narkotikamissbruk. Det är inte godtagbart att man i detta läge tycks vilja lägga narkomanvårdskommitténs slutbetänkande med dess många

konkreta förslag, bl. a. beträffande särskild behandling av kriminalvårdens stora narkomanklientel, åt sidan utan ytterligare åtgärder.

Rättstrygghet innebär att ett rimligt skydd lämnas den enskilde individen mot andra människors rättskränkningar. Om rättstrygghetsproblemet i grunden i varje fall också har att göra med den enskildes personliga beskaffenhet och hans individuella reaktionsmönster – och då närmast hans vilja till mänsklig hänsyn – liksom med de miljöstimulanser han utsätts för är det självfallet inte oviktigt att han då och då på ett särskilt sätt erinras om att just visa hänsyn till medmänniskan. Där har vi åter det där mycket personliga, moralfunktionen, samvetet eller vad man nu vill kalla det. Denna funktion behöver stimuleras, inte minst i vår tid. Detta kan naturligtvis ske på många olika sätt. Närmast tänker man väl då på hemmen, föräldrarna, skolan, kyrkor och samfund, ideella organisationer osv.

Polisen spelar säkert i kriminalpolitiken sin mest betydelsefulla roll på det preventiva planet, innan impulsen till en lagstridig handling tagit överhanden. Polismakten borde därför främst fungera som den viktiga och helst även vänliga påminnaren om angelägenheten av hänsyn till medmänniskan och till det allmännas bästa. På många håll och i stor omfattning har polisen dock tvingats att nästan helt avstå från preventionen och den allmänna samhällsservicen i övrigt gentemot medborgarna för att så gott som enbart ägna sig åt att klara upp och utreda redan begångna brott. Men fastän man mest ägnar sig åt brottsutredningar är uppklaringsprocenten som bekant sedan länge låg. De många påpekandena om att polisen dock har fått stora personaltillskott efter 1965; då förstatligandet skedde, biter föga som försvar för polisväsendets stora, klart konstaterade personalbrist i nuläget. Det starkt förändrade samhället med dess kraftiga motortrafik och alltmer ökade komplikationer allmänt taget i umgänget mellan individerna i tätorter och städer fordrar helt andra och långt större personalresurser för allmän bevakning än vad som var fallet i det gamla samhället. Därtill kommer den stora personalökning som en så stor kår med dygnetomtjänstgöring kräver för att möjliggöra arbetstidsförkortningarna. Personaltillskottet i år äts ju praktiskt taget helt upp av den aktuella arbetstidsförkortningen.

Som ett allmänt mål på polissidan i samhällets brottsbekämpande verksamhet bör man efter min mening uppställa ett tillstånd då polisen har personella och därmed tidsmässigt rimliga möjligheter att rejält ägna sig åt olika former av förebyggande insatser. Det vore antagligen samhällsekonomiskt lönande att söka uppnå detta mål. Vi anser oss därför böra lägga fram konkreta förslag som bidrag till att utveckla inte bara ett effektivt brottsbekämpande utan även en alltmer serviceinriktad polis.

Till rättstryggheten hör givetvis utom den enskildes trygghet på gatan och i bostaden även hans möjligheter att tillvarata sina intressen inför domstolar och myndigheter, liksom att tillse att de samhällsreaktioner som sätter in då någon begår en lagöverträdelse är acceptabla och föremål för rimlig offentlig kontroll samt att dessa reaktioner har en såvitt möjligt rehabiliterande effekt. I den sistnämnda frågan påyrkar vi en allmän översyn av kriminalvården med särskild vikt vid personalutbildningen och

frivården. Till alla dessa viktiga trygghetsfrågor får vi anledning återkomma i samband med motionsyrkanden från vårt håll.

Herr talman! Låt mig bara till slut åter betona att det visserligen är en angelägen sida av den problematik jag här berört att man kan skapa mänskligt trivsamma och positiva miljöer i allmänhet samt för den enskilde utvecklingsfrämjande yttre samhällsstrukturer, men all erfarenhet och människokunskap säger att rättskränkningar gentemot andra därmed inte vissnar ned av sig själva. Miljöfaktorerna är ytterst viktiga, men samspelet mellan dessa faktorer och de individuella faktorerna kan man inte bortse ifrån, hur positiva miljöfaktorerna än är. I arbetet på att öka rättstryggheten räcker det därför inte med att bara söka påverka miljöfaktorerna i gynnsam riktning. Här krävs en stor satsning på ett både – och.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! En hel del av det som sades i det föregående anförandet är jag helt beredd att instämma i; många av de psykologiska rundmålingar som herr Wiklund i Stockholm gjorde stämmer säkerligen. Å andra sidan sade han mycket som inte kan få stå oemotsagt.

Herr Wiklund och jag tillhörde samma utskott i den gamla riksdagen. Vi gjorde en del resor internationellt och studerade hur man i andra länder sökt lösa rättstrygghetsproblemen och det föränderliga samhällets problem och hur man sökt tillvarata möjligheterna att minska brottsligheten och öka säkerheten. Det enda man vet är att vi egentligen ingenting vet om det långa förloppet, eftersom det inte utförs tillräckligt med forskning på detta område. Vi känner inte till någon patentlösning – vi vet endast att problemen existerar.

I den statsverksproposition som nu har lagts fram är det mycket man saknar under justitiedepartementets huvudtitel. En hel del antyds icke ens; en hel del behöver kompletteras. Samtidigt uttalas det i statsverkspropositionen klart och tydligt att kampen mot brottsligheten och kampen för rättstrygghet måste föras över ett mycket brett fält. Det innebär först och främst att man måste förstärka och effektivisera polisen. Vi fick höra att antalet poliser måste ökas mycket kraftigt. I år har man föreslagit en förstärkning av polisen. Men jag vill erinra om att centerpartiet och folkpartiet i fjol var i stort ense med regeringspartiet när vi tog ställning till anslagen till polisen, även om de skiljde sig från regeringspartiet däri att de något ville prioritera trafikpolisen. Det var moderata samlingspartiet som krävde ytterligare polistjänster.

Vi vet ännu inte hur långt centraliseringssträvandena inom rikspolisstyrelsen kan föra. Man har sagt mig att det är möjligt att centraliseringen kan uppväga en hel del av de minskningar som uppstår genom en kommande arbetstidsförkortning. Man kan naturligtvis kräva fler poliser. Men jag tycker ändå att det finns skäl att påpeka att Sverige anslår större belopp av skattemedel till polisens verksamhet än något annat nordiskt land. Vi satsar 125 kronor per invånare på polisen. Motsvarande siffror i

de borgerligt styrda länderna Danmark och Norge är 72 respektive 53 kronor och i Finland 50 kronor. Det är möjligt att denna jämförelse inte är den enda som bör göras. Man kan t. ex. mäta den s. k. polistättheten, dvs. antalet polismän per tusen invånare. Siffrorna blir då för Sverige 1,66, för Danmark 1,61, för Finland 1,56 och för Norge 1,31. Dessutom satsar vi i Sverige – vilket också bör tas med i bilden – mycket mer på teknisk utrustning än man gör i våra skandinaviska grannländer. Jag har bara velat lämna dessa uppgifter, och jag ämnar inte tala mer om polisfrågan. I mitt parti anser vi inte heller att man enbart genom polisövervakning skapar ett rättstryggare samhälle. Vi menar att en sådan övervakning innebär att man kväver symtomen medan man i stället måste gå till grunden med dessa problem. Kampen mot brottsligheten måste föras på ett mycket brett fält – och det gör man bl. a. genom att effektivisera ett samarbete mellan skola, barnavårdsnämnd och polis. Dessutom kan man minska återfallsbrottsligheten genom en förbättrad kriminalvård.

Enligt mitt förmenande har det ägnats alltför stor uppmärksamhet åt de 400 nya polistjänster som föreslås i årets statsverksproposition och alltför liten uppmärksamhet åt det som ändå händer på själva kriminalvårdsfältet. Studerar man statsverkspropositionen noggrant märker man att vi är i färd med att lägga ned anstalter. Man märker att vi, i stället för att behålla de sjumetersmurar som finns och fortsätta att bygga sådana, exempelvis runt en tillbyggnad för ett 160 intagna på Österåker, kommer att ersätta murarna med nätstängsel. Jag kan också upplysa att det jämte denna tillbyggnad skall byggas en klinik för social rehabilitering och arbetsträning.

Frivården kommer att få ökade resurser. Antalet nya tjänster är inte stort – det rör sig om ett 40-tal allt som allt – men dessa tjänster kommer att betyda ganska mycket. Det centrala samarbetsorganet för ungdomsfrågor har utarbetat ett förslag till åtgärder. Just nu håller man på att skriva instruktioner för lokala samarbetsorgan, som skall ta itu med det som herr Wiklund i Stockholm uppehöll sig vid – den tilltagande nedbusningen – på ett konstruktivt sätt genom att skapa fritidssysselsättningar och sålunda förhindra att något händer. Det är något ganska väsentligt!

Något annat som syftar framåt i hög grad är den stora satsning som inte står omnämnd i statsverkspropositionen till alla detaljer men som ändå är värd att peka på – det ökade samarbetet mellan skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsverket och bostadsförmedlingen – jag vill speciellt trycka på bostadsförmedlingen, eftersom en riktig, lämplig och trivsamt bostad är en av de viktigaste förutsättningarna för att den som en gång har varit intagen på någon av våra anstalter skall kunna känna sådan trygghet och trivsel att han eller hon kan gå tillbaka till arbetslivet.

Jag vill också peka på vad fackföreningsrörelsen har gjort, inte minst genom Byggnads. Tack vare fackförbundens medverkan har man lyckats ge de intagna en yrkesutbildning. Jag vill också framhålla det samarbete som inletts med Metall, genom vilket våra interner skall få lära sig ett metallarbetaryrke – montörsarbete eller något liknande. Jag vill också peka på samarbetet med frivilliga organisationer.

Inom frivårdens ram har det kommit och skall komma till nya frivårdshotell och nya frivårdsanstalter. Vi har kommit mycket långt från det anstaltstänkande som man väl fortfarande har kvar i vissa delar av Europa. Vi är verkligen inne på den väg som herr Wiklund tidigare antydde, när han sade att det inte är lagbestämmelser som sådana och hårda påföljder som kan motverka brottsligheten. Det är i stället de möjligheter vi har att positivt bygga upp den intagnes förutsättningar att efter vård inom kriminalvårdens ram komma ut med ett yrke, med en bostad och med möjligheter att anpassa sig i det normala livet.

Denna mycket liberala syn tycker jag tränger igenom på lång rad håll i den proposition som har lagts fram. Jag tänker inte gå in på alla detaljer. Men jag tycker dock att det är värt att understryka att också vi från socialdemokratiskt håll har ägnat dessa frågor stor uppmärksamhet, så stor att den upptog ett betydande avsnitt i det jämlikhetsprogram som lades fram vid vår senaste partikongress och kring vilket en arbetsgrupp inom partiet nu arbetar vidare på fram till nästa kongress.

Vi vill inte säga att vi lever i ett verkligt rättstryggt samhälle. Det finns inget samhälle, vare sig i öst eller väst, som är det. Jag vill stryka under att man ofta far med överdrifter och att det är ganska farligt att peka på statistiken över antalet begångna brottsbalksbrott och ouppklarade brott. Man bör påpeka att de tre senaste årens statistik bara är preliminär. Inom denna statistik kan 20 – 30 brott vara begångna av samma man eller kvinna, och man skall heller inte glömma bort att det är antalet anmälningar och inte antalet faktiska brott som förekommer i denna statistik.

Vad uppklaringsprocenten beträffar så anges den för varje år. Vi får redan nu så tidigt på det nya året påminnelser om att verkligt otäckta brott, som begicks i fjol och som alltså kommer att redovisas så som ouppklarade för fjolåret, har klarats upp i år. Detta ger verkligen medborgarna ett intryck av att vi dock lever i ett samhälle, som sätter in all sin kraft just på att klara upp de verkligt svåra och allvarliga brotten.

Jag vill till sist apropå folkpartiets aviserade motion om en översyn av vår kriminalvård bara säga, att det är ganska osäkert om en stor parlamentarisk utredning verkligen kommer till rätta med detta problem.

Vi har under de senaste veckorna kunnat läsa en hel del om de överläggningar som kriminalvårdsstyrelsens representanter har fört med de förtroendevalda från Österåker. Man har kommit fram till vissa gemensamma överenskommelser, som kommer att leda till konkreta förslag. Vi kan hitta exakt dessa förslag i den redovisning som justitierådet Ingrid Gärde Widemar gav i höstas av de förslag som kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvårdens ram sade sig ämna lägga fram detta år. Denna utredning måste uppenbarligen börja anpassa sina bedömanden till den nya situationen.

Det är så mycket som händer inte bara inom våra anstalter och utanför dem. Det händer också en hel del inom de utredningar som pågår, och vi vet alla att en stor parlamentarisk utrednings första och mest betydande funktion egentligen är att stoppa upp all utveckling, alla andra utredningar som pågår, alla förslag som man har tänkt sig lägga fram. Därför tror jag att det trots allt är bättre att vi etappvis som vi gjort

hittills försöker lösa våra problem när det gäller både att skapa rättstrygghet för den enskilda människan och att hjälpa dem som har gått över lagens rämärken en eller annan gång att komma tillbaka i ett samhälle där de får arbete, bostad, yrkesutbildning och en lust att vara tillsammans med oss andra i solidaritet och trivsel.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev kanske något förvånad när fröken Mattson i början av sitt anförande menade att jag skulle ha sagt att det första och mest angelägna skulle vara att förstärka polisen. Det har jag inte sagt, utan jag har tvärtom utvecklat att många i debatten gör det för enkelt för sig; jag har försökt lägga ett nyanserat perspektiv på denna problematik. Jag har dessutom sagt att polisen fungerar allra bäst då den är preventiv, servicebetonad. Att poliskåren nu numerärt inte är tillräcklig vill jag åter belägga genom att hänvisa till rikspolischefen. Jag kan inte finna annat än att han har fog för sitt yrkande om bättre personalresurser. Han säger att polisen sviktar under bördan av narkotikamissbruket och all den brottslighet som hänger samman därmed och att han därför behöver en förstärkning på 800 man – vi skall inte nämna länspolischeferna som krävde ett mycket större antal. I statsverkspropositionen är hälften så många ytterligare tjänster föreslagna.

Vad till sist gäller kriminalvården och det som fröken Mattson anförde om den är ju detta verkligt tunga motiv för en parlamentarisk utredning. Jag tycker det är värt all uppskattning att det socialdemokratiska partiet arbetar med en grupp, efter vad fröken Mattson berättade. Men det vanliga sättet att gripa sig an med samhällsproblem är väl ändå att man har parlamentariska utredningar. Vi kommer att yrka på det i den partimotion som vi kommer att väcka inom de närmaste dagarna.

Jag är ganska säker på att fröken Mattson och jag är eniga beträffande många av dessa svåra frågor, inte minst är vi det när det gäller behovet av en ökad forskning. Vi vet för litet om dessa frågor. Låt oss göra vad vi kan för att öka och intensifiera forskningen rörande kriminalitetsproblemen!

Herr HEDIN (m):

Herr talman! ”Läget inom polisväsendet är ansträngt och situationen måste betecknas som allvarlig. Trots att alla tillgängliga resurser hårt utnyttjats har läget under senaste året avsevärt försämrats. Sålunda visar brottsligheten en mycket kraftig ökning. Det är med nuvarande resurser inte möjligt att ge den enskilde medborgaren tillfredsställande skydd till person och egendom.”

Så lyder inledningen till den petitaskrivelse som rikspolisstyrelsen lämnade i höstas.

Under 1969 fick vi en uppbromsning av brottsutvecklingen, som annars under de senare åren normalt har ökat med ungefär tio procent per år. Den mycket intensiva satsningen på narkotikaområdet torde ha varit anledningen till att vi under 1969 kunde registrera en nedgång med nära fyra procent, men glädjen blev tyvärr mycket kortvarig.

Det har inte varit möjligt att fortsätta med den målinriktade aktivitet

som polisen då gjorde med hänsyn till behovet på andra områden, och brottskurvan pekar nu åter mycket markant uppåt. Under januari–oktober 1970 – det är de senaste siffror vi har – ökade brottsbalksbrotten totalt med mer än 17 procent i jämförelse med 1969.

Inte minst i Stockholm råder förhållanden som man absolut inte kan tillåta på sikt. På T-banan tvingades polisen under december att göra inte mindre än tusen ingripanden eller i genomsnitt mer än 30 per dag. Jag har här adverts- och julnumret år 1970 av Katarina Församlingsblad. I denna finns rubriken "Aftonsång kl. 15 i Katarina". Det heter i artikeln "Aftonsångsgudstjänst i Katarina kyrka får flyttas från kl. 18 på söndagarna till kl. 15 enligt tillstånd från domkapitlet. Tillståndet har begärts av kyrkoherden efter samråd med präster, kyrkoråd och musiker. Särskilt äldre församlingsbor har varit oroliga för att passera kyrkogården och angränsande gator på kvällstid, då ordningen ofta störs och någon effektiv polisbevakning inte kunnat ordnas."

Nog har det väl ändå, herr talman, gått bra långt när man ansett sig behöva tillgripa en sådan åtgärd att man ändrar på en gammal tradition därför att inte ens kyrkobesökarna kan känna trygghet.

En av samhällets viktigaste uppgifter är väl ändå att ge medborgarna ett rimligt mått av skydd till liv och egendom. Regeringen bär genom många underlåtenhetssynder en stor del av ansvaret för den här mycket oroande utvecklingen. Den ökande brottsligheten är särskilt oroande därför att de grövre våldsbrotten blivit allt rårare och ökat så markant. Man kan verkligen fråga sig vad det är för ett samhälle vi lever i när gamla människor ofta inte vågar gå ut efter mörkrets inbrott av rädsla för överfall.

Av resultaten av regeringens underlåtenhetssynder vill jag särskilt nämna otillräckliga personella resurser för polisen och minskade möjligheter till karaktärsfostran av vår ungdom. Respekten för de etiska och kristna normerna, som utgör grundvalen för rättsmedvetandet i den västerländska kulturtraditionen, har tyvärr minskat genom den avkristningsprocess som ägt rum i vårt samhälle under de senaste decennierna. Regeringspartiet är inte utan delansvar för detta.

För att bryta denna mycket oroande utveckling måste åtgärder vidtas på en mycket bred basis. Jag håller med föregående talare om att det självfallet inte bara är fråga om en förstärkning av polisen utan om en mängd olika åtgärder. Kriminalvården måste moderniseras och ges ökade resurser, och framför allt behöver den öppna vården betydligt större uppmärksamhet än tidigare. Vi måste skapa en bättre livsmiljö inom bostadsområden med goda möjligheter till meningsfull fritidssysselsättning. Vi måste satsa hårt och intensivt på idrott och annan fritidsverksamhet, inte minst inom ramen för de ideella organisationerna. Lärarna måste få ökade möjligheter att ge sina elever en god fostran till respekt för vedertagna normer, hänsynstagande till medmänniskor, till god stil och hyfsat uppträdande. Skolans roll som fostrare måste återställas. Undervisningen i rättsvård inom samhällskunskapen måste utbyggas inte minst med polisens medverkan.

Jag tror att det är mycket värdefullt och angeläget att polisen får en naturlig kontakt med ungdomen genom denna undervisning och också på

Nr 13

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

många andra sätt. Huvuddelen av vår ungdom är mycket skötsam – vilket vi lätt glömmar bort med tanke på att det är en minoritet som missköter sig men som är så mycket mer högljudd. Jag tror att det är angeläget att polisen får kontakt med all ungdom, och inte minst med den skötsamma ungdomen, för att skapa ett ömsesidigt förtroende och för att övervinna det misstroende mot och det obefintliga samarbete med polisen som tyvärr är alltför vanligt också hos den ansvarskännande ungdomen, en ungdom som ofta är väl förtrogen med vad som händer i den s. k. undre världen och som alltså skulle kunna ge polisen god hjälp.

En organisatorisk åtgärd som enligt min mening borde kunna medverka till ett bättre förhållande mellan polis och allmänhet är att man ger poliserna speciella ansvarsområden. Detta är ett steg i riktning mot kvarterspolis, men kvarterspolis är mycket personalkrävande. En polisman som bor inom ett område skulle t. ex. kunna ha det som sitt ansvarsområde. Även om han inte bor där, skulle han inom sitt område försöka lära känna de speciella problem som där finns och om möjligt också lära känna de människor som där bor eller som flyttar in. Jag tror att detta i hög grad skulle kunna medverka till bättre förhållanden och större möjligheter att hålla ordning i dessa områden.

För att skapa förnyad respekt för de moraliska normer som är nödvändiga i ett rättssamhälle är givetvis en kristen fostran särskilt värdefull och samhällsnyttig. Det är därför mycket angeläget att både stat och kommun har en allmänt positiv inställning till kristen aktivitet och på olika sätt stöder kyrkligt och övrigt religiöst arbete. De borgerligas krav i riksdagen under åtskilliga år på avdragsrätt för gåvor till bl. a. religiösa och ideella organisationer är ett förslag till konkreta åtgärder som kunde underlätta en kristen fostran. Jag beklagar att socialdemokraterna hittills har avslagit denna framställning.

När det gäller den polisiära övervakningen diskuterades förra året mycket intensivt frågan om TV-övervakning. I en arbetsgrupp inom moderata samlingspartiet hade vi föreslagit en viss utökning av den redan etablerade TV-övervakningen. I Aftonbladet och i den socialdemokratiska propagandan gick man till våldsamt anfall mot detta förslag, som man karakteriserade som ett stort angrepp på den personliga integriteten. Överallt på gator och torg skulle vi ha vakande ögon som såg allt vad vi hade för oss, sades det i buskpropagandan. Man talade t. o. m. om Orwells vision av 1980 med den av staten helt kontrollerade människan.

Det kan kanske vara på sin plats att så här i efterhand, då valkampens hetta har lagt sig, se efter vad moderata samlingspartiets arbetsgrupp egentligen sade. Det stod så här i rapporten: "Vi har tidigare berört den offentliga miljön och ordningens upprätthållande på offentliga platser. Förutom en förstärkt patrullering borde en utökad användning av TV-bevakning prövas. Detta bör gälla såväl kommunikationscentra som vissa torg och öppna platser." Och i en av de 19 sammanfattande punkterna hette det: "Ökad TV-bevakning av offentliga platser prövas."

Justitieministern har i årets petita föreslagit en utökning av TV-bevakningen i tunnelbanorna, vilket jag hälsar med stor tillfredsställelse. Jag hoppas att Aftonbladet nu inte skall gå till storms mot justitieministern med samma frenesi som man gjorde i valrörelsen mot

moderata samlingspartiet. Tidigare har ju som bekant TV-övervakning införts på SJ:s centralstation i Stockholm med mycket gott resultat. Det har blivit betydligt bättre förhållanden än tidigare, och jag tror inte att en enda SJ-resenär har känt sin integritet hotad genom att polisen i stället för att direkt vid patrullering gå och se på honom eller henne gör det på en TV-skärm nere i källarplanet. Denna anläggning kostade ungefär 1,4 miljoner kronor. Den beräknas motsvara en personalinsats av inte mindre än 20 polistjänster, vilket innebär en kostnadsbesparing på mellan en halv och en miljon kronor om året. Det är alltså en mycket lönsam investering i rättstrygghet.

Nog finns det väl ändå mycket starka skäl att utnyttja TV-övervakning också på andra platser där bevakningen är nödvändig men svår och personalkrävande, i synnerhet så länge som personaltilldelningen från regeringens sida är så snålt tilltagen som för närvarande.

Jag erinrar om de siffror som redan nämnts i debatten. Rikspolisstyrelsen har begärt 800 tjänster, regeringen har gått med på hälften, eller 400. Det innebär i realiteten en nedskärning av polisens personella resurser från den 1 januari 1972, eftersom situationen då påverkas av arbetstidsförkortningen. Man har inom rikspolisstyrelsen beräknat att arbetstidsförkortningen motsvarar över 600 tjänster.

Det finns därför all anledning för riksdagen att följa moderata samlingspartiets förslag att gå med på de 800 tjänster, som rikspolisstyrelsen begärt.

Efter alla exempel under senare år på allt brutalare metoder i den kraftigt ökande brottsligheten, är det en alltmer enhällig opinion som kräver kraftåtgärder för att komma till rätta med utvecklingen. Jag har redan tidigare påpekat att det måste till en mängd olika åtgärder och att en förstärkning av polisen bara är en, men en mycket viktig sådan, och en åtgärd som kan ge snabba resultat.

I pressen — och då också den socialdemokratiska — har under det senaste halvåret önskemålen om fler poliser blivit alltmer markerade, inte minst efter det beklagliga rånmordet i Älvsjö.

Tidningen *Arbetet* hade en ledare den 11 december med rubriken "Stoppa brottsvågen!" Där heter det: "I väntan på att den brottsförebyggande verksamheten utformas och slår igenom — och det tar alltid tid — måste polisens resurser ytterligare förstärkas och förstärkas ordentligt. Regeringen bör göra klart för sig, att det är ett krav, som har en stor majoritet av svenska folket bakom sig och sedan handla därefter."

Tyvärr har regeringen inte följt detta goda råd från *Arbetet*.

Fröken Mattson var inne på polissituationen och lämnade bl. a. en del uppgifter från de andra nordiska länderna. Jag kan inte härifrån kontrollera dessa uppgifter, men jag erinrar mig att vi på ett sammanträde helt nyligen fick en statistik som utvisade att det inte var någon större skillnad mellan de nordiska länderna i fråga om polistätheten. Dock låg Sverige sämst till i jämförelsen. Men det är inte det väsentliga i sammanhanget. Det väsentliga är att brottsligheten här i vårt land är avsevärt högre än i de andra länder som kan jämföras med oss.

Jag har tittat rätt mycket på internationell statistik. Jag erkänner att den är svår att hantera och att den kan bedömas litet olika i olika länder,

men tendensen är helt klar: vi ligger avgjort i topp i fråga om brottslighet. Det är det som är det väsentliga och som ger anledning till att vi här måste få fler poliser för att klara situationen.

Det som framför allt gör att vi måste öka polispersonalen är att upplysningsprocenten är förhållandevis så låg. Jag har inte den senaste statistiken, men det rör sig om litet över 30 procent totalt, för tillgreppsbrotten litet över 20 procent. Det får inte vara så att man med fog kan säga att brott lönar sig. En låg upplysningsprocent som den vi har är i och för sig en faktor som pressar upp brottsligheten. Omvänt får ökade möjligheter att upprätthålla ordning och upptäcka brott än dubbel effekt.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord om polisens situation. Den enskilde polismannen har en utomordentligt svår uppgift. Han pressas allt hårdare av en allt tyngre arbetsbörda. Samtidigt blir hans arbete alltmer riskfyllt. Det är orimligt att begära att poliserna skall stå ut med sina påfrestande arbetsförhållanden utan rejäla löneförbättringar. Det är också orimligt att begära att de skall orka med ständigt ökande arbetskrav.

Jag hoppas, herr talman, att det skall bli möjligt att snart nå positiva resultat i de pågående förhandlingarna och att riksdagen skall känna större ansvar än regeringen när det gäller att möjliggöra större effekt hos polisen och samtidigt rimligare arbetsbelastning på den enskilde polismannen.

Allra sist vill jag framföra den förhoppningen att frågan om ersättning till polisman för kroppsskada i samband med tjänsten kommer att lösas. Regeringen har på ett direkt upprörande sätt misskött denna fråga, som vi i moderata samlingspartiet anser ytterst angelägen. Under tiden januari-oktober 1970 inträffade inte mindre än 686 fall av polismiss-handel, vilket innebär en kraftig ökning. Det är verkligen hög tid att regeringen följer riksdagens uppmaning och gör något i denna för den enskilde polismannen viktiga fråga.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! "Detta fick riksdagsmännen höra i Slottskyrkan" – så lydde Expressens reflexrubrik över referatet av direktorns i Svenska kyrkans centralråd Ingmar Ströms predikan vid gudstjänsten som föregick det högtidliga öppnandet av enkammarriksdagen.

Vad var det då som denne frispråkige kyrkans man lät oss höra? Jo, bl. a. att riksdagsmännen "sanningen att säga" inte är så särskilt populära just nu. Detta visste vi kanske förut. Och det är väl egentligen inte för att själva bli populära som vi sitter i riksdagen utan för att i någon mån motsvara de förväntningar som ställs på oss att vi skall göra det bästa för vårt samhälle och våra medborgare.

Men orsaken till impopulariteten är kanske rent av att finna hos oss själva. I det vid nämnda tillfälle anförda citatet av Herbert Tingsten om den politiska debatten heter det, att motståndarna i denna beskrivs som "oskickliga, odugliga och misstänkta för ond vilja" – onekligen både fult och onödigt. Skulle vi inte litet mer kunna hålla oss till sak och litet mindre nedsvärta eller misstänkliggöra varandra? Kanske skulle politiken vinna därpå och vi själva bli mer tillfredsställda.

Textorden i slottskapellet ur Elihus strafftal till Job – ”Om du är rättfärdig, vad giver du Honom”, dvs. Gud? – överfördes till oss med frågan: Vad ger politikerna människorna? Ja, vad ger vi? – Vi strävar väl alla att ge våra medborgare ett så bra samhälle som möjligt. Väl träter vi många gånger om de olika vägarna att nå detta mål. Men inte skulle vi behöva misstänkliggöra varandras motiv härvidlag. Jag tror emellertid att vi politiker har lätt att fastna i det materiella. Och visst är dessa ting viktiga. Men vi måste komma ihåg, att ”icke allenast av bröd lever människan”. Det finns värden som ger bättre underlag för lycka, tillfredsställelse och harmoni. Om vi försöker lösa problemen ur rättfärdighetens synvinkel, om vi låter kärlekens och försonlighetens ande bli vägledande för våra förslag och handlingar, skulle detta vara av stort värde för vårt folk. Inspirationskällan till detta är – och därvid håller jag helt med Ingmar Ström – evangeliernas Kristusgestalt.

Hur stor del av vårt folk tror detta? Jag skulle vilja säga: betydligt fler än man ofta menar. Det är sant att den stora mängden inte offentligt väljer sida och inte så lätt låter engagera sig. Att man ändå har en stark och nedärvd känsla för vad som är rättfärdigt och betydelsefullt vittnar åtskilliga undersökningar om. Så lät t. ex. Svenska kyrkans centralråd nyligen göra en attitydundersökning, där 73 procent av alla föräldrar gav jakande svar på följande fråga: ”Vill Ni att Era barn skall få en kristen fostran?” Samkristna skolnämnden, som är ett samarbetsorgan för kyrka, frikyrka och Kristliga lärarförbundet, sökte genom en ny undersökning skapa klarhet om vad man konkret lade in i dessa svar. Det var gifta människor som fick frågan: ”Om man tänker på olika slags uppfostran – tror Ni det är mycket bra med kristen fostran, eller ganska bra eller ganska illa eller mycket illa med kristen fostran?” 18 procent svarade ”mycket bra” och 55 procent ”ganska bra”. Det var således återigen 73 procent positiva svar. En stor majoritet av vårt folk är alltså positiv till en kristen fostran och anser att en sådan gör ungdomen mer laglydig – 86 procent –, mer hjälpsam – 84 procent –, mer rättvis, mer vidsynt och mer frikostig. Framtidsönskningarna för barnen visar utan tvivel en mer realistisk än materialistisk inställning, trots att valmöjligheten var liten.

Vad har nu detta att säga oss politiker? Oavsett vilken personlig inställning vi själva har måste vi väl alla ge Samkristna skolnämnden rätt, då den sammanfattar: ”I diskussionen kring skolans och förskolans uppgifter kan detta inte undgå att klargöra för de ansvariga att samhället måste agera på ett sådant sätt att förtroendet från dessa ganska stora föräldrargrupper icke sättes på prov genom åtgärder som får till följd att kristendomen sätts på undantag i den offentliga skolans arbetsprogram. Den i stort sett positiva attityd, som skolnämnden finner i 1969 års läroplan för grundskolan, ligger i linje med de önskemål, som man bör ställa på skolan i detta avseende.”

1957 års skolberedning erinrades redan i sina direktiv om de karaktärsfostrande och personlighetsdanande uppgifterna som uppfostrans viktigaste. Och i sitt betänkande säger utredningen själv: ”Genom den etiska fostran skall eleverna bibringas en klar uppfattning om de moraliska normer som måste gälla i ett demokratiskt samhälle.” Kring ett sådant uttalande måste det väl råda en ganska enhällig uppslutning, ty ett

samhälle kan inte i längden bestå utan en moralisk normsättning.

I propositionen till 1962 års riksdag om grundskolan gjorde ecklesiastikminister Edenman ett klart och riktigt uttalande, som väl kan betraktas som ett etiskt minimum. Det lydde: "Respekten för sanning och rätt, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till personlig integritet representerar så omistliga tillgångar, att de kan sägas utgöra några av de grundvärden, som måste bestämma skolans mål och inriktning. Även om i övrigt det mesta är föränderligt i utvecklings-samhället, ges det vissa grundvärden, som aldrig förlorar sitt innehåll och sin giltighet. Det är av avgörande betydelse för skolans fortsatta arbete, att denna målsättning är allmänt godtagen." – Det har senare understruktits att denna målsättning gäller också gymnasiet och i övrigt hela vår skola.

I våra skolor skall enligt riksdagens beslut och i anledning därav utfärdade läroplaner religionskunskapen ge kristendomen en plats som svarar mot dess i jämförelse med andra religioner dominerande ställning i vår kulturmiljö. Denna undervisning skall grundas på Bibeln, kristendomens egen urkund.

Jag har åtskilliga gånger mötts av frågan: Kan inte kristendomsundervisningen göras frivillig? Jag har alltid svarat: Nej, det kan den inte! Alla ungdomar som går ut från vår svenska skola skall ha med sig en fond av kunskap om Bibeln och kristendomen.

Undervisningen skall ske objektivt – därom har enighet rått alltsedan 1919. Ingen påtryckning får ske på eleverna, vare sig från ateistiskt eller kristet håll. Men den skall inte därför vara oengagerad. Jag har tidigare tillåtit mig uttrycka det så: Objektiviteten betyder för det första respekt för saken, för det andra respekt för individen. Saken, objektet, skall meddelas eleverna, och det är i första hand kristendomen, i andra hand andra religioner. Beträffande individen får undervisningen inte vara proselytvarvande, men den får inte heller ta som sin uppgift att undergräva kristen tro. Frågan om alternativ skola har då och då förts fram. Så skedde t. ex. vid fjolårets kyrkomöte och riksdag. Vad man främst syftar till är att religionskunskapen skall få en än mera positiv inriktning. Givetvis behjärtar jag denna inställning. Vad jag befarar är emellertid att den obligatoriska skolan därvid kanske riskerar få mindre eller kanske ingen religionsundervisning alls. Den fond av kunskap i detta ämne som jag menar alla elever skall ha med sig ut i livet och som kyrka, frikyrka och samfund kan bygga vidare på skulle för det stora flertalet bli mindre, kanske ingen alls. Hänsynen till denna, som jag menar, majoritet av ungdomen gör att jag tvekar om följderna. I statsutskottets avvisande utlåtande i fjol avlämnades ett särskilt yttrande, som jag för min del kan instämma i.

Det lydde: "Åtskilliga föräldrar hyser otvivelaktigt en önskan att skolan skall ge mera utrymme åt positiv kristendomsundervisning och etisk fostran. Dessa berättigade önskemål bör så långt möjligt tillgodoses på annat sätt än genom skapande av en direkt alternativ skolorganisation. Därvid kan som fjolårets kyrkomöte redan gjort i skrivelse till Konungen, framhållas önskvärdheten av en generös inställning från myndigheternas sida gällande givetvis också medlemmar av svenska kyrkan – till

ansökningar om tillstånd enligt skollagens 27 § att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning, då trosskäl åberopas och vederbörlig motsvarande undervisning kommer att meddelas de elever som avses.”

För övrigt bör statsmakterna i högre grad än hittills genom bidrag och lättnader stödja och uppmuntra de ideella och kristna folkrörelserna, deras församlingar och avdelningar. En betungande arbetsgivaravgift, en hindrande investeringsavgift på kyrkbyggen, en kvardröjande arvsbeskattning för de fria samfunden etc. — allt detta är något av en beskattning av idealiteten, som snarast borde undanröjas och som påtalats i motioner också vid denna riksdag.

Kyrka—stat—utredningen har i ett av sina betänkanden påvisat vilken oerhörd tillgång för vårt land — inte minst på det sociala området — svenska kyrkan och de fria trossamfunden är. Ur statistiken kan nämnas att dessa trossamfunds gudstjänster — inklusive svenska kyrkans — varje vecka besöks av i runt tal 550 000 personer. Sammanfattningsvis kan anföras att cirka två miljoner svenskar är engagerade i kyrklig eller frikyrklig verksamhet.

I den situation, andligt och moraliskt, i vilken vårt land befinner sig, är det förvisso angeläget att alla goda krafter enas för att undanröja stötestenarna på de ungas väg, ge stöd åt de många ungdomsorganisationerna med frivilligt arbetande krafter och i skolans undervisning få den rätta betoningen av fostran och vägledning. Ungdomsorganisationernas stöd bör så snart de ekonomiska möjligheterna medger höjas. Det är bl. a. en allmän önskan att åldersgränsen tolv år för fritidsgrupper snarast sänkes till tio år i likhet med vad fallet är på landstingsområdet.

Att lag och ordning skall råda i ett land, därom torde de allra flesta vara ense. Att trygghet skall ges, så att gamla och ensamma kan våga sig ut på gator och i tunnelbanestationer utan att behöva frukta överfall, det tycker vi också bör vara självklart. ”Det är” — som Gunnar Helén nyligen yttrade i en intervju — ”demokratins stora dilemma att vi inte har orkat med att hjälpa olyckliga och ensamma aggressiva människor till en sådan personlighetsutveckling, att det för dem är uteslutet att gå fram och slå ner en äldre och svagare människa”. — Att en starkare polisbevakning måste till är ofrånkomligt. I regel rör det sig om ungdomar som upplever det etablerade samhället som nedtryckande och orättvist. Så tar man till utomparlamentariska medel, vilket naturligtvis är förkastligt. Sambandet mellan lagstiftning och moral är otvetydigt. Kyrkor och samfund skall föra rättfärdighetens talan men samtidigt förkunna evangeliet, omsatt i praktisk handling.

Våra ungdomsorganisationer bör — besjälade av sann idealitet som de är — göra sitt yttersta för att nå de ungdomar som annars går till gäng och raggargrupper. Ungdomsorganisationerna bör, som redan framhållits, få det allmännas uppmuntran och ekonomiska stöd.

Herr talman! Vår ungdom, som i stort sett är fin, framåtsträvande och ambitiös, är alltför dyrbar för vårt framtida Sverige, för att vilseledas av små extrema men högljudda grupper.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Den kampanj mot narkotikalangningen och missbruket

av narkotika som rikspolisstyrelsen startade i början av år 1969 gav intressanta lärdomar. Man avdelade ungefär 600 polismän för den stora kampanjen. På kort sikt fick man goda resultat. Narkotikalangningen trängdes tillbaka. Såvitt man kan förstå minskade också rekryteringen till narkotikamissbrukarnas skara. Men dessutom minskade för första gången på många år brottsligheten i allmänhet, särskilt antalet förmögenhetsbrott. Narkotikamissbrukarna drivs ofta till att begå stölder eller andra förmögenhetsbrott för att komma över pengar till inköp av narkotika. När narkotikamissbruket i viss omfattning trängdes tillbaka och en mängd narkotikalangare och även en del narkotikamissbrukare togs om hand för straff eller vård, minskade därför antalet förmögenhetsbrott.

Polisens resurser var emellertid inte tillräckliga för att man någon längre tid skulle kunna avdela en så stor del av resurserna till narkotikabekämpning, utan denna verksamhet måste begränsas. Resultatet uteblev inte. Den minskning av brottsligheten, som jag nyss nämnt, tycks enligt hittills tillgängliga preliminära siffror ha begränsats till de tre första kvartalen år 1969. Redan under det fjärde kvartalet tycks trenden ha vänt. Och under år 1970 var brottslighetens ökning rekordartad, samtidigt som narkotikamissbruket uppenbarligen blossade upp på nytt. Detta missbruk tycks för övrigt nu ha spritt sig långt utöver de största städerna, som tidigare var de egentliga härdarna.

Vilka lärdomar kan man dra av detta?

Först och främst kan man konstatera att en tillräckligt stor insats från polisens sida på kort sikt kan tränga tillbaka inte bara narkotikalangningen och missbruket av narkotika utan också brottsligheten i allmänhet. Men man måste också tyvärr dra den slutsatsen att en kortvarig kampanj bara ger tillfällig verkan. I Japan genomförde man för några år sedan en mycket omfattande kampanj som jag tror sträckte sig över tre år, och man tycks genom den ha nått en del bestående resultat. Men då är att märka att den kampanjen var mycket intensivare och mer omfattande än den i Sverige.

Det var alltså mycket olyckligt att polisens resurser inte räckte till för att fullfölja narkotikakampanjen. Den omständigheten i förening med den verkligt oroväckande ökningen av både våldsbrottsligheten och förmögenhetsbrotten under år 1970 gör det nödvändigt med en ordentlig upprustning av polisens resurser. Som tidigare framhållits i kväll motsvarar den ökning av polispersonalen som föreslås i årets statsverksproposition i stort sett bara den arbetstidsförkortning som inträder den 1 januari 1972, och detta även om man till de 400 polistjänsterna lägger ökningen av annan personal, som ju delvis har till uppgift att avlasta den egentliga polispersonalen vissa göromål. Det är alltså inte fråga om någon reell förstärkning av de personella resurserna. Och den upprustning som föreslås i fråga om utrustning m. m. är helt otillräcklig för att kompensera stillaståendet på personalsidan – alltså ett stillastående medan brottsligheten ökar med 10 procent eller därutöver.

Brottsligheten har nu nått en sådan omfattning att jag tror de flesta är överens om att den är ett verkligt allvarligt samhällsproblem. Samhället kan inte längre garantera den enskilde medborgaren ett rimligt skydd till person och egendom. Det är på sitt sätt glädjande att rikspolisstyrelsen

öppet har fastslagit detta i sina petita. Det borde då vara en väsentlig uppgift för regeringen att föreslå åtgärder för att komma till rätta härmed.

Nu är vi alla överens om att man inte löser problemet med den ökande brottsligheten enbart genom att utöka polisen. Men på kort sikt är den mest effektiva åtgärden en ökning av polisens personella och övriga resurser till en rimlig nivå. Men sedan fordras en lång rad åtgärder på olika områden. Nya metoder måste prövas för att resocialisera lagöverträdarna, både inom anstaltsväsendet och inom frivården. Jag föreslog i mitt anförande i remissdebatten förra året att man åtminstone beträffande våldsbrottslingarna skulle försöka med nya metoder, särskilt eftersom de ofta har psykiska störningar och enligt min mening därför borde fordra särbehandling, helst på särskilda anstalter, där den expertis som finns i landet skulle kunna medverka i en försöksverksamhet – mer kan man naturligtvis inte kalla det.

Oavsett vad man kan göra inom kriminalvården måste naturligtvis huvudvikten läggas på förebyggande åtgärder. Det är alla överens om, men mycket litet av förebyggande åtgärder har vidtagits i förhållande till behovet. För att man skall lägga tonvikten på förebyggande åtgärder talar givetvis både effektivitetsskäl och humanitetsskäl. Jag tror att man skall göra klart för sig att det kommer att fordras mycket omfattande insatser på en rad olika områden, mycket mer omfattande än vad jag tror att de flesta riksdagsledamöterna är inställda på, eftersom man inte har studerat behovet av åtgärder på alla områden.

Vi har underlåtit att i tid stämma i bäcken, och därför måste vi nu stämma i ån. Vi vet att det är betydligt arbetssammare och dyrbarare. Ju längre vi dröjer, desto mer kommer åtgärderna att kosta. I detta förebyggande arbete måste man engagera hem och skola, barnavårdsnämnder och andra samhällsorgan för ungdomsvården och inte minst frivilliga organisationer av olika slag. Detta har också framhållits tidigare i kväll.

För att arbetet skall bli framgångsrikt är det också angeläget att få medverkan från massmedierna. När det gäller Sveriges Radio bör staten enligt min mening förhandla om en nedtoning av våldet i TV-programmen. Det är visserligen knappast vetenskapligt bevisat om och i vilken grad våldsprogram i TV verkar förråande på tittarna, men det är så pass mycket som talar för att särskilt det s. k. underhållningsvåldet i längden kan verka avtrubbande på deras allmänna inställning till våld, att man, enligt min mening allvarligt bör överväga åtminstone en nedtoning av våldsinslagen i programmen. Ännu angelägnare är det att dämpa våldsinslagen i biografernas filmer, där våldet tycks få allt större utrymme.

I mitt anförande i remissdebatten förra året omnämnde jag ett uttalande av den bortgångne författaren Lars Görling, som i sina böcker behandlat ungdomsbrottsligheten. Han tillfrågades en gång hur brottsligheten enligt hans mening skulle kunna motverkas och svarade då, att han trodde att den enda utvägen var att få ett slags väckelse tillstånd. Jag tror att det ligger mycket i det svaret. Vi måste på något sätt motverka den ökade våldsmentaliteten i vårt samhälle över huvud taget och också

Nr 13

Torsdagen den
21 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

återskapa respekten för andras egendom. Det är naturligtvis inte möjligt att få fram en sådan väckelse genom ett riksdagsbeslut. Vad vi kan göra är att starta en upplysningskampanj mot våld och annan brottslighet och att i övrigt sätta in åtgärder av de slag jag nyss nämnt. Ett exempel på sådana åtgärder är den rättsundervisning som förekommer i skolorna med polisens medverkan och som jag tror har slagit väl ut. Men den förekommer ju i alldeles för liten utsträckning.

Jag tycker att det är regeringens skyldighet att i den oroande situation som vi befinner oss beträffande brottsutvecklingen ta ett verkligt initiativ. Problemet är väl främst att utforma åtgärderna så att de blir effektiva men samtidigt inte alltför drastiska. En parlamentarisk beredning med uppgift att snabbt utarbeta närmare förslag till åtgärder är sannolikt den bästa arbetsmetoden. Folkpartiet upprepar i år sitt förslag om en kriminalpolitisk beredning för utformning av vår kriminalpolitik. En sådan beredning skulle kunna få till sin första uppgift att planlägga en upplysningskampanj mot brottsligheten för att därefter utarbeta förslag till den rad av åtgärder som behövs. För dessa åtgärder finns det redan rätt mycket utredningsmaterial, det gäller helt enkelt att komma överens om att satsa på åtgärderna.

Jag vill, herr talman, tillägga några ord om allmänhetens uppträdande vid våldsbrott. Ofta skildrar tidningarna hur en angripen lämnas utan hjälp mot våldsverkare trots att många människor finns i närheten. Det verkar nästan som om dessa ofta tror att det inte är tillåtet att ingripa för att hjälpa en person som överfallits. Jag tror det vore värdefullt med en information till allmänheten om att den som kommer en angripen till hjälp har samma rätt att använda våld som nödvärnsreglerna ger den angripne. Även om polisen skulle få ökade resurser, kan den ju inte finnas till hands överallt. Jag tycker det bör anses som en moralisk plikt för personer som bevittnar ett angrepp att i mån av förmåga – och det sista vill jag understryka, annars kan olyckliga följder för hjälparen kanske uppkomma – hjälpa den angripne, tills polis hinner tillkallas och komma till platsen. Naturligtvis kan detta ibland komplicera utredningen i saken och ibland leda till att hjälpen går litet för långt. Men det är enligt min mening inte ett tillräckligt motargument.

Herr talman! Som riksdagsman för Sjuhäradsbygden hade jag helst önskat att här kunna ta upp en del av bygdens speciella problem. Det gäller TEKO-industrins situation och även företagsamheten i övrigt. Det gäller också de olägenheter för både företagen och de enskilda människorna i mindre samhällen som orsakas av att väganlagen i så liten grad går till vägbyggande och framför allt till underhåll av de något mindre vägarna, de s. k. sekundärvägarna. Och det gäller den oro som råder beträffande järnvägs kommunikationerna. I dagens nummer av Borås Tidning redovisas verkligt oroväckande nedläggningsplaner från SJ:s sida beträffande den östra delen av Sjuhäradsbygden.

Nu räknar jag emellertid med att kunna återkomma i dessa frågor i andra sammanhang under vårriksdagen. Med hänsyn till den långt framskridna tiden i fråga om både dagar och tidpunkt på kvällen för denna remissdebatt skall jag därför inte, herr talman, ytterligare förlänga debatten genom att nu ta upp dem.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

Nr 13

Torsdagen den
21 januari 1971

§ 2 På hemställan av herr talmannen beslöts att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens plenum.

§ 3 Interpellation nr 31 ang. gymnasial utbildning för elever som väljer skogsbrukslinjen

Ordet lämnades på begäran till herr LINDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt 1970 års riksdagsbeslut skall huvudmannaskapet för skogsbrukets yrkesskolor ligga under landstingskommunalt huvudmannaskap. Tidpunkten för övergången sattes till den 1 juli 1971 med en övergångstid av tre år. Vidare innebär riksdagens beslut att om skogsyrkesutbildningen skall inrymmas i gymnasieskolan förutsätter detta att huvudmannaskapet skall vara primär- eller landstingskommunalt.

Nu har den situationen uppstått att det endast är ett fåtal landsting som den 1 juli 1971 är beredda att överta huvudmannaskapet.

Enligt uppgift lär Svenska landstingsförbundet vid minst tre tillfällen under år 1970 – den 12.2, 9.3 och 1.10 – ha uppmanat landstingen att inte föra några förhandlingar av bindande karaktär med den tidigare huvudmannen skogsvårdsstyrelserna. I den sistnämnda skrivelsen anges som skäl för den negativa attityden ”nu rådande oklarhet i fråga om landstingens framtida åtaganden för skogsyrkesutbildningen (grund-, fort- och vidareutbildning) och förväntade förhandlingar rörande statsbidrag samt OJST:s kommande förslag om skogsbruksskolornas antal, lokalisering, personalfrågor m. m.”.

När riksdagen tog ställning till huvudmannaskapsfrågan rådde fullständig enighet kring det beslut som fattades. Utifrån detta konstaterande förutsätter jag att samtliga riksdagens ledamöter ansåg att ett överförande av huvudmannaskapet borde ske så snart som möjligt. Enligt vad jag underrättats om torde det egentliga hindret för landstingen nu vara att statsbidragsfrågan ännu inte blivit löst.

Därest förhandlingar mellan Landstingsförbundet och utbildningsdepartementet inte snabbt leder till resultat kommer detta att innebära att de flesta landsting inte övertar skogsyrkesutbildningen från den 1 juli 1971. Om så blir fallet måste skogsvårdsstyrelserna tilldelas medel för att under kommande läsår kunna bedriva yrkesutbildningen inom skogsbruket på traditionellt sätt.

Denna utbildning kan då inte inordnas i gymnasieskolan vilket medför att eleverna inte får samma utbildningsmöjligheter som de ungdomar som väljer andra linjer inom gymnasieskolan. Bland annat utsluts möjligheterna till studier i allmänna ämnen som t. ex. svenska och arbetslivsorientering samt till fritt tillval i allmänna ämnen. Dessutom får inte eleverna tillgodogöra sig genomgångna läsår vid kommande övergångar till bl. a. fackskolan. Det blir således i första hand eleverna som får sitta emellan om inte förutsättningar skapas för en gymnasial yrkesutbildning

Nr 13

Torsdagen den
21 januari 1971

även på skogsbrukets område.

Enligt vad jag har förstått, har inga regelrätta förhandlingar förts för att bl. a. lösa statsbidragsfrågan. Det är ytterst beklämmande om de ungdomar, som önskar utbilda sig till skogsarbetare, skall få erfara att de på grund av ett uteblivet förhandlingsresultat får en sämre utbildning än andra ungdomar.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att få ställa följande fråga till herr utbildningsministern:

Vilka omedelbara åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att de elever som önskar välja skogsbrukslinje i gymnasieskolan skall kunna erhålla gymnasial utbildning från den 1 juli 1971?

Denna anhållan bordlades.

§ 4 Kammaren åtskildes kl. 23.04.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert